

**1982 ANAYASASI'NDA MİLLETVEKİLİ SEÇİLME
YETERLİLİĞİ
ve
MUKAYESELİ HUKUKTAKİ DURUM**

Hüseyin ŞİK*

ÖZET

Demokratik toplumlarda halk, kendisi adına temsil görevini yürütmesi için vekiller tayin eder. Bu vekiller de halk adına temsil görevini yerine getirir ve kararlar alır. Demokrasi rejiminin ana çerçevesi olan bu sistem belli kurallara tabidir. Seçme ve seçilme hakkı için bir takım kurallar öngörülmüştür. Temsil konusu, hayati önemi haiz olduğu için toplum menfaatleri ön planda tutulmuştur. Bu makalenin konusu seçilme yeterliliğidir. Ana kural olan 1982 Anayasası'nın 76'ncı maddesi ve ilgili diğer mevzuat ışığında konu ele alınmıştır. Seçilme şartları tek tek ele alınmış, genel nitelikteki açıklamalar yapılmış ve sonrasında konuya ilişkin Yüksek Seçim Kurulu kararlarına da yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay kararlarına da yer verilmiştir. Konu sadece içi hukuk yönünden ele alınmamış, mukayeseli hukuktaki durum da incelenmiştir. İnceleme için ülkeler tercih edilirken farklı bölgelerden olmasına özen gösterilmiştir. Ancak Avrupa'daki demokrasi kültürü nazara alınarak yol gösterici olması amacıyla Avrupa örnekleri zengin tutulmuştur. Konuyu ilişkin olarak sorunlu alanlar tespit edilmiştir. Bu sorunlara ilişkin olarak da çözüm yöntemleri önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1982 Anayasası, Seçim Sistemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milletvekili, Türk Vatandaşlığı, Kamu Hizmetlerinden Yasaklılık.

* Kumluca/Antalya Cumhuriyet Savcısı(huseyinhukuk23@gmail.com)
Doktora Öğrencisi

***ELIGIBILITY TO BE ELECTED AS A MEMBER OF PARLIAMENT
WITHIN THE CONSTITUTION OF 1982
&
ITS SITUATION AT THE COMPARATIVE LAW***

ABSTRACT

In democratic societies the public elect deputies to represent them. These representatives carry out this duty and make decisions on behalf of the public. This system, which is the main framework of the regime of democracy, is subject to certain rules. Some rules have been regulated giving the right to vote and be elected. The issue to represent is vital for these societies and therefore is at the forefront. The subject of this paper is the eligibility to be elected. This issue is dealt with in the context of the main rule of article 76 of the 1982 Constitution and other relevant rules (laws, statutes, regulations etc.). Eligibility requirements and general definitions are outlined and the decisions of the Supreme Electoral Council are given in relation to this issue. In addition, the decisions of the Constitutional Court, the Supreme Court and the Council of State are mentioned. Topics are dealt with, not only in terms of domestic law but also in comparative law. Countries have been carefully selected from various zones. However, taking into consideration the culture of democracy in Europe, European examples are used more for guidance than others. Problematic areas have been identified in relation to the issue. With regard to these problems, the solution methods are proposed.

Keywords : The Constitution of 1982, Electoral System, Turkish Grand National Assembly, Member of Parliament, Turkish Citizenship, Banned From Public Services

I. GİRİŞ

Bir toplumun kendisini temsil edecek, haklarında kararlar verecek temsilcileri seçtiği seçim mekanizmasında; gerek seçmenler gerekse seçilenler için birtakım yeterlilik ve şartlar aranmaktadır. İdeal demokrasiye ulaşma çabasında önemli bir araç olan seçimde, bu şartlar ve yeterlilikler insan onuruna en uygun hale doğru ilerleyiş içerisinde. Seçmenleri ikna çabası niteliğindeki seçimlerde, seçilenler için birtakım niteliklerin aranması ülkemizde de uygulanan bir usuldür.

Bu çalışmada, seçilenler arasında yer alan milletvekilleri için ne tür niteliklerin arandığı ayrıca mukayeseli hukuktaki genel durum incelenecektir.

II. MİLLETVEKİLİ SEÇİLEBİLME ŞARTLARINI DÜZENLEYEN İÇ HUKUKTAKİ MEVZUAT HÜKÜMLERİ

1982 Anayasası'nın 67'nci maddesinde bireyin seçilme hakkı olduğu belirtilmiş, milletvekili seçilme hakkının bağlı bulunduğu şartlar 76'ncı maddede düzenlenmiştir.¹

Anayasanın 76'ncı maddesi “Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlular, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler. Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet

¹ Özbudun, Ergun; Türk Anayasa Hukuku, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 269

bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler” şeklindedir.

2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu’nun “Seçilme Yeterliliği” başlıklı 10’uncu maddesi “Yirmibeş yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir” şeklinde, **“Milletvekili Seçilemeyecek Olanlar” başlıklı 11’nci maddesi de** “Aşağıda yazılı olanlar milletvekili seçilemezler:

- a) İlkokul mezunu olmayanlar,
- b) Kısıtlılar,
- c) Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,
- d) Kamu hizmetinden yasaklılar,
- e) Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar,
- f) Affa uğramış olsalar bile;

1. Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

2. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar,

3. Terör eylemlerinden mahkûm olanlar,

4. Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olanlar” **şeklinde olup, Anayasanın 76’ncı maddesi ile uyumludur.**

III. MİLLETVEKİLİ SEÇİLEBİLME ŞARTLARI

Yukarıda belirtilen mevzuat çerçevesinde milletvekili seçilebilme şartları iç hukuk yönünden tek tek ele alınacak ve her şartın mukayeseli hukuk yönünden örnek uygulamalarına değinilecektir.

A. Vatandaşlık

Kişiyi devlete bağlayan hukukî ve siyasî bir ilişki² olarak tanımlanabilen *vatandaşlık*, hemen hemen ilk çağlardan beri siyasî haklardan yararlanabilmenin bir koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır. Milletvekilliğinin toplumun kaderi üzerinde söz sahibi olma hakkını sağladığı düşünülerek, kararları ve tercihleri ile topluma yön verecek olan temsilcinin toplumun bir ferdi olmasında fayda mülâhaza edilmiştir³.

1982 Anayasası'nın 67/1'inci maddesindeki "*Vatandaşlar.. kanunda gösterilen şartlara uygun olarak...seçilme.....hakkına sahiptir*" ifadesinden, 76/1'nci maddesindeki "*Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir*" ifadesinden, gerekse 2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 10'uncu maddesindeki "*Yirmibeş yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir*" ifadesinden, vatandaşlığın milletvekili seçiminde bir ön şart olduğu anlaşılmaktadır.⁴ 1982 Anayasası'nın "*Türk Vatandaşlığı*" başlıklı 66'ncı maddesinde "*vatandaşlık*" tanımı; "*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür*"⁵ şeklinde yapılmıştır⁶.

² **Göger, Erdoğan;** "Çifte Vatandaşlık", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 44, S. 1-4, Y. 1995, s. 127

³ **Arash, Oya;** Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, Üniversitesi Yayınları No. 311, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972, s. 42, **Onar, Erdal-Tiryakioğlu, Bilgin;** "1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi(Merve Safa Kavakçı Olayı)", Faruk Erem Armağanı, Türkiye Barolar Birliği Yayın No. 8, Ankara, 1999, s. 561, **Teziç, Erdoğan;** Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, 4. Bası, İstanbul, 1997, s. 259, **Özbudun;** a.g.e., s. 269, **Ekici, Saim;** 1982 Anayasasında Seçme ve Seçilme Hakları(Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009, s. 76, **Akbaba, Zeynep Burcu;** Milletvekili Seçilme Yeterliliği(Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010, s. 81,

⁴ **Gözler, Kemal;** "Vatandaşlık ve Milletvekilliği", Liberal Düşünce, C.4, S.16, Y.1999, s. 90

⁵ 66'ncı maddenin gerekçesi "Vatandaşlık önemli bir bağıdır. Bu bağı önemi ve niteliğini belirtme bakımından maddenin başlığı olan 1961 Anayasasındaki 54 üncü maddenin vatandaşlık başlığı "Türk vatandaşlığı" haline getirilmiştir. Bu suretle vatandaşlık bağı

Vatandaşlık tanımı; 1876 tarihli Kanunu Esasi'de⁷, 1924 Anayasası'nda⁸, 1961 Anayasası'nda⁹ benzer şekilde olup, devletle olan irtibatı ırk, din, mezhep, etnik ve kültürel ayrılık gözetmeksizin tarif etmektedir.

Bu itibarla, mevzuatımızda yer alan “Türk” ibaresi sadece Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olmayı ifade edip, ırka dayalı bir sınıflandırma yapmamaktadır. Buna göre milletvekili seçilebilmede aranan şart Türk olmak değil, Türk vatandaşı olmaktır¹⁰.

ile Devlete bağlı olan herkes deyiminden Türk vatandaşlık bağı ile Devlete bağlı olan herkes Türk vatandaşdır demek istenmiştir. Bu şekilde vatandaşlık bağının Türklüğü kazandırmada daha kuvvetli bir bağ olduğu vurgulanmak istenmiştir....” şeklindedir. **Akad, Mehmet-Dinçkol, Abdullah;** 1982 Anayasası Madde Gereklileri ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 313

⁶ 5901 s. Türk Vatandaşlığı Kanunu'un 3/1.ç. maddesindeki tanım “Türk vatandaşı: Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişiyi....ifade eder.” şeklindedir.

⁷ 1876 tarihli Kanunu Esasi'nin 8'nci maddesi “Devleti Osmaniye tabiyetinde bulunan efradın cümlesine her hangi din ve mezhepten olur ise olsun bilâ istisna Osmanlı tabir olunur ve Osmanlı sıfatı kanunen muayyen olan ahvale göre istihlal ve izae edilir.” şeklindedir.

⁸ 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 88'inci maddesi “Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) ıtlak olunur.” şeklindedir.

⁹ 1961 Anayasası'nın 54'üncü maddesi “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.” şeklindedir.

¹⁰ “...Anayasamız, Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi Türk sayan birleştirici ve bütünleştirici bir milliyetçilik anlayışına sahiptir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, bu çağdaş milliyetçilik anlayışının belirgin niteliklerinden birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Anayasa'ya göre, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin hangi etnik gruptan olursa olsun Türk sayılması onun etnik kimliğini inkâr anlamında değil, devletine "Türk Devleti", ulusuna "Türk Ulusu" ve ülkesine "Türk Vatanı" denen ve toplum yapısında çeşitli etnik gruplar bulunan ülkede bütün vatandaşlar arasında eşitliğin sağlanması ve çoğunluk içinde bulunan etnik grupların azınlığa düşmesini önleme amacına yöneliktir. Bu nedenle, Anayasamıza göre siyasal açıdan önemli olan soy değil, ulusal topluluktan olmaktadır.Ulusal birlik, devleti kuran, ulusu oluşturan toplulukların ya da bireylerin etnik kökeni ne olursa olsun, yurttaşlık kurumu içinde ayrımsız birliktelikleriyle gerçekleşir....”(Anayasa Mahkemesi, T. 13.03.2003, E. 1999/1, K. 2003/1), Resmi Gazete; 19.07.2003/25173

Çoklu vatandaşlığı,¹¹ milletvekilliği seçilmeye engel bir durum olup olmadığı tartışılması gereken diğer bir konudur. Bireye, iki ayrı devletin hukuki statü tanınması, mahkemelerin uluslararası yetkisine tabi tutması ve diplomatik koruma sağlaması hali¹² olarak tanımlanabilen bu durumun Türk vatandaşlığına bir etkisi bulunmadığından milletvekili seçilmeye de bir mani teşkil etmediği açıktır. Zira gerek 1982 Anayasasında¹³ gerekse seçim ve vatandaşlık kanunlarında buna dair bir engel bulunmamaktadır¹⁴.

Bir kimsenin milletvekili adaylığı döneminde Türk vatandaşlığı konusunda çıkan tereddütleri inceleme mercii Anayasa'nın 79'uncu maddesi uyarınca Yüksek Seçim Kurulu'dur. Bu durum, kişi milletvekili seçildikten sonra anlaşılrsa dahi, *tam kanunsuzluk* hali mevcut olduğundan yetkili mercii yine Yüksek Seçim Kurulu olacaktır¹⁵.

Tartışılması gereken diğer bir husus ise; milletvekili seçilen kişinin milletvekili iken Türk vatandaşlığı sıfatını kaybetmesi halidir. Örneği yasama tarihimizde mevcut olan, Merve Safa Kavakçı olayı ile bu tartışma somutlaşmıştır. 18 Nisan 1999 tarihli genel seçimde, İstanbul Milletvekili olarak seçilen¹⁶ Merve Safa Kavakçı, Bakanlar Kurulu'nun 13/05/1999 tarih ve 99/12827 sayılı kararı¹⁷ ile mülga 403 s. Türk

¹¹ 5901 s. Türk Vatandaşlığı Kanunu'un 3/1.b. maddesindeki tanım "Çok vatandaşlık: Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olmasını... ifade eder." şeklindedir.

¹² **Göger**; a.g.e., s. 128

¹³ 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 12'nci maddesinde "...tabiiyeti ecnebiye iddiasında bulunanlar....mebus intihap olunamazlar." denilmek suretiyle, çifte vatandaşlık milletvekili seçilmeye engeller arasında sayılmıştır.

¹⁴ **Gözler, Kemal**; Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınları, Bursa, 2000, s. 266, **Onar-Tiryakioğlu**; a.g.e., s. 564

¹⁵ "... seçimden önce var olan seçilme yeterliliğine engel bir tam kanunsuzluk halinin seçimden sonra herhangi bir yolla öğrenilmesi üzerine konunun Yüksek Seçim Kurulunca inceleneceği, seçimden sonra oluşacak bir yetersizlik nedeniyle alınacak kararın ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğunun kabulü gerekir." **Yüksek Seçim Kurulu, 1999/1585, akt., Ünlü, Ahmet Hamdi-ERBİL, Hasan**; Seçim Mevzuatı ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları, HD Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 1103

¹⁶ **Resmi Gazete**; 27.04.1999, Sayı:23678(Mükerrer)

¹⁷ **Resmi Gazete**; 16.05.1999, Sayı: 23697

Vatandaşlığı Kanunu'nun 25/1.a¹⁸ maddesine, yani izin almadan yabancı bir devlet vatandaşlığını edinmiş olmasına istinaden vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Milletvekilliğinin devam edip etmeyeceği ve bu konuda karar vermeye yetkili olan organ tartışılmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu, önüne gelen bu konu hakkında 17/05/1999 tarih ve 1585 K. sayılı kararında;

“Anayasa'nın 76. maddesinde milletvekili seçilebilmek için Türk vatandaşı olmak, 30 yaşını doldurmuş bulunmak, askerlik hizmetini yapmış olmak, kısıtlı olmamak ve yine madde metninde sayılan cezalara hükümlü bulunmamak gerektiği belirtilmiş, 79. maddesinde de seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama yetkisi ve görevinin Yüksek Seçim Kuruluna ait olduğu açıklanmıştır. Madde metninde geçen yolsuzluk deyiminin seçimle ilgili tüm kanuna aykırılıkları ifade için kullanılan bir kavram olduğu açıktır. Ancak, Yüksek Seçim Kurulunun bu yetki ve görevinin uygulama zamanının belirlenmesi olayımızda önem kazanmaktadır. 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 42. maddesinde, bu kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde 298 sayılı Kanunun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiş, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130. maddesinin son paragrafında da, adaylığın kesinleşmesinden sonra adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti bulunduğu ilişkili iddialarla itiraz olunabileceği hükme bağlanmıştır. Madde metninden açıkça anlaşılacağı üzere seçimden önce var olan seçilme yeterliğine engel bir tam kanunsuzluk halinin seçimden sonra herhangi bir yolla öğrenilmesi üzerine konunun Yüksek Seçim Kurulunca

¹⁸ Mülga 403 s. Kanun'un 25/1.a maddesi “Aşağıdaki kişilerin Türk vatandaşlığını kaybettiklerine Bakanlar Kurulu tarafından karar verilebilir.

a) İzin almaksızın kendi istekleriyle yabancı bir Devlet vatandaşlığını kazananlar,” şeklindedir.

inceleneyeceği, seçimden sonra oluşacak bir yetersizlik nedeniyle alınacak kararın ise Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğunun kabulü gerekir. Nitekim Anayasanın 127 nci maddesinde de mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatlarını kazanmaları ve kaybetmelerinin yargı kararı ile gerçekleşeceği belirtilmiş bu hükmün uygulanmasında organlık sıfatının kazanılmasına ilişkin seçimler ve seçim işlerinden çıkan uyuşmazlıklar Yüksek Seçim Kurulu ve alt seçim kurullarınca denetlendiği halde seçimden sonra oluşan seçilme yeterliğinin kaybına ilişkin uyuşmazlıklar sebebiyle organlık sıfatının kaybına 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun Ek-2 nci maddesi uyarınca Danıştay'ca karar verilmektedir. Yüksek Seçim Kurulu süregelen içtihatlarında yukarıda belirtilen ve tam kanunsuzluk olarak adlandırdığı iddialarla yapılan itirazları seçimden önce olmak koşuluyla süre kaydı aramaksızın incelemiştir. (Yüksek Seçim Kurulunun 11.02.1996 gün ve 71, 16.03.1999 gün ve 194 sayılı kararları) Olayda, Merve Safa KAVAKÇI'nın Türk vatandaşlığını kaybettiğine ilişkin 99/12827 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı aday listeleri kesinleştikten, 18 Nisan 1999 tarihinde Milletvekili Genel Seçimleri yapıldıktan sonra 16.05.1999 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış bulunduğundan seçilme yeterliğinin kaybının seçimlerden sonra oluştuğunun kabulü gerekir. Bu durumda, Merve Safa KAVAKÇI'nın milletvekilliğinin düşürülme yetki ve görevinin Anayasanın 84. maddesi ışığında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğuna karar verilmelidir.”¹⁹

Demek suretiyle yetkili organ olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni işaret etmiştir.

Anılan milletvekilinin vekilliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nın vatandaşlığın yitirilmesine ilişkin bilgiyi Genel Kurul'a bildirmesi ile sonlanmıştır.

¹⁹ <http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-1585-karar.htm>, Son Erişim Tarihi: 03/04/2013, **Ünlü-ERBİL**; a.g.e., s. 1103

Bu konuda yasal boşluk olduğunu belirten görüşün²⁰ yanı sıra uygulamanın doğru olduğunu dile getiren görüş²¹ de mevcuttur.

²⁰ “..Ancak, milletvekili seçilen kişi, milletvekili seçildikten sonra Türk vatandaşlığını kaybederse ne olacaktır? Bu konuda Anayasada veya kanunlarda bir hüküm yoktur. Böyle bir durumda artık Yüksek Seçim Kurulunun yetkili olduğu söylenemez. Çünkü bu Kurul, esas itibarıyla milletvekilliği adaylığı ve seçilme işlemlerinde yetkili bir kuruldur. Kaldı ki, ne Anayasada, ne de diğer kanunlarda Yüksek Seçim Kuruluna böyle bir konuda karar verme yetkisi tanınmamıştır. Merve Kavakçı olayında da Yüksek Seçim Kurulu seçimden sonra meydana gelen olaylar ve işlemler konusunda yetkisiz olduğuna karar vermiştir. Yüksek Seçim Kurulu yetkisiz olduğuna göre, bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkili olduğu ve “milletvekilliğinin düşmesi” kararı verebileceği akla gelebilir. Ancak, milletvekilliğinin düşmesi meselesini düzenleyen Anayasanın 84’üncü maddesi sınırlı sayıda düşme sebebi öngörmüştür. Bunlar istifa, kesin hüküm giyme, kısıtlama, milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar etme, meclis çalışmalarına özürsüz ve izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim katılmama, partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olma hallerinden ibarettir. Bunların arasında Türk vatandaşlığını kaybetme hali sayılmamıştır. 84’üncü madde de sayılan sınırlı sayıdaki sebeplerin dışında kalan bir sebeple, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu, bir milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine karar veremez. Görevleri Anayasa ve İçtüzük ile belirlenmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı veya Başkanlık Divanı da bu konuda tamamiyle yetkisizdir. Dolayısıyla bir milletvekilinin Türk vatandaşlığını milletvekili seçildikten sonra kaybetmesi durumunda ne olacağı Anayasada öngörülmemiştir. Keza Anayasa ve kanunlar bu konuda karar verme yetkisini bir organa veya makama vermiş de değildirler. Kendisine Anayasa ve kanunlar tarafından bir yetki verilmemiş bir kamu hukuku organının yetkisiz olduğu bir konuda karar vermesi mümkün değildir. O nedenle, Türk vatandaşlığı sıfatını sonradan kaybeden bir milletvekilinin milletvekilliğinin sona erdirilmesi olanaksızdır. Bu sonucu “otuz yaşını bitiren her Türk milletvekili seçilebilir” diyerek “vatandaşlık şartı”nı getiren Anayasanın 76’ncı maddesinin 1’inci fıkrası karşısında nasıl açıklayabiliriz? Bir kere denebilir ki, Anayasanın 76’ncı maddesinin 1’inci fıkrası müeyyidesiz bir normdur. Zira anayasa hukukunda “müeyyidesiz normlara” sıkça rastlanır. Bu hukuk dalındaki normların büyük çoğunluğu zaten müeyyidesizdir. O halde yapılabilecek birinci muhtemel açıklama, 76’ncı maddenin 1’inci fıkrasının müeyyidesiz bir norm olduğu yolundadır. Ancak, burada bu yorumu yapmaya da kanımızca gerek yoktur. Zira 76’ncı madde, “milletvekilliğinin devam şartlarını” değil, “milletvekili seçilme yeterliliği”ni düzenlemektedir. Zira 76’ncı madde esas itibarıyla “adaylık süreciyle” alakalıdır. O halde 76’ncı madde de, milletvekilliğinin devamı boyunca Türk vatandaşlığının muhafaza edilmesi şartını zaten aramamaktadır. Türk hukuk düzeninde, milletvekilliğinin devamını vatandaşlık şartına bağlayan bir norm yoktur. Hangi açıklama tarzı kabul edilirse edilsin, Türk vatandaşlığını milletvekili seçildikten sonra kaybeden bir milletvekilinin milletvekilliğini düşürme konusunda, bir organ, bir makam veya kişi Türk hukuk düzeninden yetki almamıştır. Ayrıca ve açıkça böyle bir yetki almamış olan makamların bu konuda bir işlem tesis etmeleri mümkün değildir. Merve Kavakçı olayında Yüksek Seçim Kurulunun ve Türkiye Büyük Millet

Kanaatimizce, yürütme organı olan Bakanlar Kurulu kararı ile bir milletvekilinin akıbetinin belirleniyor olması, gerek erkler arasındaki dengeye gerekse halkın iradesini temsil eden yasama gücüne müdahale eder niteliktedir. Bu haliyle dahi halk iradesinden yana olarak, en azından T.B.M.M. kararı ile bir nihayete varmak daha doğru olacaktır. Elbette ki bu belirsizliği çözmeye en etkili ve uygun yol gereken anayasal ve yasal düzenlemenin yapılmasıdır.

Mukayeseli hukuk yönünden incelendiğinde; vatandaşlığın bir çok ülkede milletvekili seçilebilme şartlarından olduğu görülmektedir²².

Amerika Birleşik Devletlerinde Temsilciler Meclisi üyesi olabilmek için 7 yıl, senato üyesi olabilmek içinse 9 yıldan beri ABD vatandaşı olmak²³, İngiltere'de avam veya lordlar kamarasına seçilebilmek için İngiliz, İrlanda yada İngiliz Ulusları Topluluğu vatandaşı olmak²⁴, Fransa'da milletvekili seçilebilmek için Fransız vatandaşı olmak²⁵, Almanya Federal Meclisine seçilebilmek için en az 1 yıldan beri Alman vatandaşı olmak²⁶, İspanya'da senatoya ve temsilciler meclisine seçilebilmek için İspanya vatandaşı olmak²⁷, İtalya'da senatoya ve temsilciler meclisine seçilebilmek için İtalya vatandaşı olmak²⁸, Yunanistan'da seçilebilmek için Yunan vatandaşı olmak²⁹, Belçika'da senatoya ve temsilciler meclisine seçilebilmek için Belçika vatandaşı olmak³⁰, Mısır'da meclise veya şuraya seçilebilmek için Mısırlı bir

Meclisi Başkanlığının topu birbirlerine atmalarının altında yatan gerçek de budur.”

Gözler, Kemal; Vatandaşlık ve Milletvekilliği..., s. 91

²¹ **Onar-Tiryakioğlu;** a.g.e., 592

²² **Akbaba;** a.g.e., s. 46

²³ http://ipu.org/parline-e/reports/2340_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

²⁴ http://ipu.org/parline-e/reports/2335_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2336_B.htm,
Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

²⁵ http://ipu.org/parline-e/reports/2113_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

²⁶ http://ipu.org/parline-e/reports/2122_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

²⁷ http://ipu.org/parline-e/reports/2294_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2293_B.htm,
Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

²⁸ http://ipu.org/parline-e/reports/2157_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2158_B.htm,
Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

²⁹ http://ipu.org/parline-e/reports/2125_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

³⁰ http://ipu.org/parline-e/reports/2029_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2030_B.htm,
Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

babadan olma Mısır vatandaşı olmak, sonradan vatandaşlık alanlar için en az 10 yıl geçmiş bulunması³¹, Japonya'da senato veya temsilciler meclisine seçilebilmek için Japonya vatandaşı olmak³², Çin'de de temsilci olarak seçilebilmek için Çin vatandaşı olmak³³, Kolombiya'da³⁴ seçilebilmek için Kolombiya vatandaşı olmak, seçilme şartları arasında sayılmıştır.

Ülkelerin çifte vatandaşlık hususuna bakışını ele almak gerekirse, İsrail'in bu konuda katı bir düzenlemeye yer verdiği görülmektedir. İsrail'de oy kullanabilmek için, İsrail vatandaşı olmak yeterli kabul edilmiştir. Bu vatandaşlığın sonradan kazanılmasının dahi oy kullanabilmek açısından herhangi bir sakıncası bulunmamaktadır. Ancak İsrail parlamentosuna seçilebilmek için, İsrail vatandaşı olmanın yanı sıra, eğer aday olmak isteyen kişi başka bir ülkenin vatandaşlığına da sahip ise, yani çifte vatandaşlık durumu söz konusu ise, bu durumda aday olmak isteyen kişinin, diğer ülkenin vatandaşlığından ayrılması gerekmektedir. Aksi halde yeterlilik şartlarını taşımadığından aday olması mümkün olamayacaktır³⁵. Kanada'da da seçilme yeterliliğine sahip olmak için başka bir devletin vatandaşı olmamak gerekmektedir. Kısacası Kanada, çifte vatandaşlığı seçilme engeli olarak kabul etmektedir. Bazı ülkeler ise, çifte vatandaşlığı açıkça seçilme engeli saymamakla birlikte, kanunlarında bu durumu daha farklı ele almışlardır. Gana'da, Kenya'da, Kamerun'da ve Dominik Cumhuriyeti'nde, yabancı bir ülkeye sadakat bağı ile bağlı olmak, seçilme engeli kabul edilmiştir. Böylece bu dört ülke, çifte vatandaşlık hususunu, daha geniş ve esnek bir düzenleme ile yasaklamışlardır³⁶.

³¹ http://ipu.org/parline-e/reports/2097_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2374_B.htm,
Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

³² http://ipu.org/parline-e/reports/2161_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2162_B.htm,
Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

³³ http://ipu.org/parline-e/reports/2065_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

³⁴ http://ipu.org/parline-e/reports/2067_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

³⁵ Nijerya'da da başka bir ülke vatandaşlığını almak seçilme engeli olarak kabul edilmektedir. http://ipu.org/parline-e/reports/2363_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

³⁶ Akbaba; a.g.e., s. 50, <http://ipu.org/parline-e/reports>.

B. Yaş

İnsanın belli bir birikime sahip olmasının ana göstergesi olan yaş, hukukta belirli hakları kullanmada veyahut bazı haklara erişimde ayırıcı kıstas olarak kabul edile gelmiştir. İnsanın bazı tecrübe ve olgunluklara ulaşmasında temel varsayım olan yaş, tüm toplumlarda milletvekili seçilebilme şartları arasında sayılmıştır. Seçmen ile seçilenler için aranan yaş sınırları genel olarak farklı olup, seçilenler için yaş sınırı daha yüksek tutulmaktadır³⁷.

Elbette ki olgunluğun tek göstergesi asgari yaş olmayıp liyakat ve tecrübe de önem arz etmektedir. Bu düzenlemeye yol açan “*toplumu yönetmek için senelerin getireceği bilgi ve tecrübelerle sahip olmanın gerektiği*” yolundaki anlayış, gençlerin siyasî hayata ilgi duymaya başlamalarından sonra eleştirilere hedef olmuş ve gençler seçme yaşının yanında seçilme yaşının da indirilmesi için baskı yapma yoluna gitmişlerdir. Bu baskının özellikle gelişmekte olan ülkelerde, istenilenlerin elde edilmesini sağladığı söylenebilir³⁸.

1924³⁹ ve 1961⁴⁰ Anayasaları'nın izinden giden 1982 Anayasası'nda, 30 olan seçilme yaşı, 17/10/2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanıp yürürlüğe giren 5551 s. Kanunla⁴¹ yapılan değişiklikle

³⁷ Araslı; a.g.e., s. 42, **Özbudun**; a.g.e., s. 269, **Teziç**; a.g.e., s. 259

³⁸ Araslı; a.g.e., s. 43

³⁹ 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 11'inci maddesi “Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçilebilir.” şeklindedir.

⁴⁰ 1961 Anayasası'nın 68'inci maddesi “Otuz yaşını dolduran her Türk Milletvekili seçilebilir.” şeklindedir

⁴¹ Kanun'un 1'nci maddesi; “7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 76 nci maddesinin birinci fıkrasındaki “Otuz” ibaresi “Yirmibeş” olarak değiştirilmiştir.” şeklindedir.

Kanun gerekçesi; “Seçme ve seçilme haklarının kullanımına ilişkin yol ve yöntemler, sınırlamalar ve şartlar, rejimin demokratikliğinin derecesini yansıttığı kabul edilmiştir. Başta batı demokrasilerinde olmak üzere dünyanın çoğu ülkesinde seçme hakkıyla birlikte seçilme hakkı aynı yaş sınırlamasına tâbi tutulmuş ya da bu yaşın yalnızca birkaç yaş üzerinde bir sınır gösterilmiştir. Avrupa Birliğine aday olan ülkemizin adaylık konumunu güçlendirebilmesi için öncelikle üyesi bulunduğu Avrupa Konseyine ilişkin standartları yerine getirmesi yerinde olacaktır. Ülkemizin nüfusunun demografik yapısı da sosyolojik ve siyasî bir gerçeklik olarak seçilme yaş haddinin aşağı çekilmesini desteklemektedir. Toplumun demografik yapısına baktığımız zaman genç bir nüfusa sahip olduğumuz görülür. Çalışan kesimin çok önemli bir yüzdesini otuz yaş altındaki insanlar

25'e düşürülmüş olup, gençliğin dinamizmini meclise yansıtmaya bakımından da yerinde olmuştur.

Anayasada ve yasada belirtilen yaşın, baz alınacağı tarih seçimin yapılacağı gün olup, seçimden sonra yaş şartının yerine getirilmediği tespit edildiği takdirde Yüksek Seçim Kurulu "tam kanunsuzluk" gerekçesi ile tekrar müdahale etme yetkisine sahiptir⁴².

Mukayeseli hukuk yönünden incelendiğinde; belirlenen bir yaşın milletvekili seçilebilme şartlarından olduğu görülmektedir.

ABD'de Temsilciler Meclisi için 25, Senato için 30 ve Başkanlık için 35 yaşında olmak⁴³, İngiltere'de lordlar ve avam kamarasına seçilebilmek için 21 yaşında olmak⁴⁴, Fransa'da temsilciler meclisine seçilebilmek için 23, senatoya seçilebilmek için 30 yaşında olmak⁴⁵, Almanya'da Federal Meclise seçilebilmek için 18 yaşında olmak⁴⁶, İspanya'da meclise ve senatoya seçilebilmek için 18 yaşında olmak⁴⁷, İtalya'da meclise seçilebilmek için 25, senatoya seçilebilmek için 40

oluşturuyorsa, toplum bu yaş kesiminin taleplerine bakarak bir ölçüde yönlenebilir, toplumun yönelişlerini de Türkiye Büyük Millet Meclisinde somutlaştırmalıyız. Gençliğin etkisinin, etkinliğinin ve katılım isteğinin çok arttığı bir çağda hele nüfusunun % 60'ının otuz yaş altında olduğu bir ülkede, milletvekilliği için otuz yaş tabanını çok yüksektir. Bu nedenle milletvekilliği seçime yaşı otuzdan yirmibeşe indirilmelidir." şeklindedir.

⁴² "...28.03.2004 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçiminde Aydın İli Bozdoğan İlçesi Yazıkent Beldesi Belediye Meclisi Üyeliğine seçilen Bilal YAYLAGÜL'ün, 09.10.1979 doğumlu olduğu, seçimin yapıldığı 28.03.2004 tarihi itibarıyla 25 yaşını doldurmadığı, Bozdoğan İlçe Seçim Kurulu Başkanlığınca Kurulumuza gönderilen 30.04.2004 günlü, 2004/282 sayılı yazıdan açıkça anlaşılabilir. Bu durumda, Bilal YAYLAGÜL'ün 2972 sayılı Kanunun 31 inci maddesinde öngörülen koşula sahip olmadığı ve seçimin yapıldığı tarihte (28.03.2004) seçilme yeterliliği bulunmadığından tam kanunsuzluk hali nedeniyle tutanağının iptaline karar verilmelidir."**(Yüksek Seçim Kurulu, T.11.05.2004, K.2004/2023)**, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>. Son Erişim Tarihi: 04.04.2013

⁴³ **Akbaba**; a.g.e., s. 52

⁴⁴ <http://ipu.org/parline-e/reports/2336> B.htm, <http://ipu.org/parline-e/reports/2335> B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁴⁵ <http://ipu.org/parline-e/reports/2114> B.htm, <http://ipu.org/parline-e/reports/2113> B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁴⁶ <http://ipu.org/parline-e/reports/2122> B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁴⁷ <http://ipu.org/parline-e/reports/2293> B.htm, <http://ipu.org/parline-e/reports/2294> B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

yaşında olmak⁴⁸, Yunanistan'da temsilci seçilebilmek için 25 yaşında olmak⁴⁹, Belçika'da temsilciler meclisi ve senatoya seçilebilmek için 21 yaşında olmak⁵⁰, Mısır'da temsilciler meclisine seçilebilmek için 25, senato niteliğindeki şuraya seçilebilmek için 35 yaşında olmak⁵¹, Japonya'da temsilciler meclisine seçilebilmek için 25, senatoya seçilebilmek için 30 yaşında olmak⁵², Çin'de seçilebilmek için 18 yaşında olmak⁵³ seçilebilme şartları açısından asgari yaşlar olarak kabul edilmiştir. Genel uygulama asgari sınır koymak iken İran'da asgari ve azami sınırlar belirtilmiştir. Buna göre 25 ve 75 yaş aralığında olanlar temsilci olabileceklerdir⁵⁴.

C. Kısıtlılık

Kısıtlama, kanunda belirtilmiş sebeplerden biri nedeniyle korunmaları gereken ergin kişilerin fiil ehliyetlerinin mahkeme kararıyla sınırlandırılmasıdır⁵⁵. 4721 s. Türk Medeni Kanunu(TMK)'nda kısıtlama halleri sınırlı sayıdadır. Bunlar akıl hastalığı veya akıl zayıflığı(TMK md 405)⁵⁶, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü

⁴⁸ http://ipu.org/parline-e/reports/2157_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2158_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁴⁹ http://ipu.org/parline-e/reports/2125_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁵⁰ http://ipu.org/parline-e/reports/2029_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2030_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁵¹ http://ipu.org/parline-e/reports/2097_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2374_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁵² http://ipu.org/parline-e/reports/2161_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2162_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁵³ http://ipu.org/parline-e/reports/2065_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁵⁴ http://ipu.org/parline-e/reports/2149_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁵⁵ **Akıntürk, Turgut**; Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, C.2, 11. Bası, Beta Yayınları, Ankara, 2008, s. 481, **Ararış**; a.g.e., s. 47

^{56c}..Dava ve taraf ehliyeti kamu düzenine ilişkin olup, mahkemelerce doğrudan doğruya (resen) göz önünde tutulur. Davada davalının ruhsal rahatsızlığı nedeniyle tedavi gördüğü tanık beyanlarıyla belirlendiği ve bu iddia dosya arasındaki bir kısım delil ile doğrulanmış bulunmasına göre mahkemece yapılacak iş, Türk Medeni Kanununun 405 ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 42.maddeleri uyarınca yetkili vesayet makamına yazı yazılması davalının vesayet altına alınmasının gerekip gerekmediğinin araştırılması ve bu hususun bir ön mesele sayılması, gerekirse Türk Medeni Kanununun 462/8. maddesi uyarınca işlem yapılması ve sonucuna kadar yargılamanın bekletilmesinin den ibarettir. Bu yön göz önünde tutulmadan yargılamaya devam olunarak işin esası

yaşama tarzı, kötü yönetim(TMK md. 406)⁵⁷, bir yıl ve daha uzun özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm olmak(TMK md. 407)⁵⁸ ve istek üzerine kısıtlamadır(TMK md. 408)⁵⁹.

TMK'nın 411'nci maddesine kısıtlılığa karar vermede yetkili ve görevli makam, kısıtlının yerleşim yerindeki vesayet dairesi olan sulh hukuk mahkemesidir. Burada kesin yetki söz konusudur. Vesayet işlerinde yetki, kamu düzenine ilişkindir⁶⁰. TMK'nın 471'nci maddesine

hakkında karar verilmesi usul ve kanuna aykırıdır..."(**Yargıtay 2. H.D., T. 15.04.2003, E. 2003/2476, K. 2003/5444**)[**Açıklamalı Kanun İçtihat Programı**]

⁵⁷..Yapılan soruşturma ve toplanan delillerden, davalının, sürekli kumar oynadığı, bu alışkanlığı nedeniyle kendisini ve ailesini darlık ve yoksulluğa düşürme tehlikesine yol açtığı anlaşılmış olup, Türk Medeni Kanunu'nun 406. maddesi koşulları oluşmuştur. İsteğin kabulü ile davalının kısıtlanmasına karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru bulunmamıştır..."(**Yargıtay 2. H.D., T. 15.04.2008, E. 2008/5300, K. 2008/5387**)[**Açıklamalı Kanun İçtihat Programı**]

⁵⁸...bir yıldan fazla hürriyeti bağlayıcı ceza ile mahkum olması nedeniyle M.K.nun 407. maddesine göre vesayet altına alınması gerekir.Dava dilekçesi ve davetiyenin vasi yerine dava ehliyeti olmayan davalı asile tebliğ edilmesi geçersiz olup taraf teşkili tamamlanmamıştır.Bu nedenle davalının vesayet altına alınıp alınmadığının araştırılması, alınmış ise tayin olunan vasinin usulüne uygun olarak davetiye ile duruşmaya çağırılması,vesayet altına alınmamış ise vesayet makamına (Sulh Hukuk Mahkemesine) ihbarda bulunularak sonucunun beklenmesi ve vasi tayinine dair karar ilde edildikten sonra vasinin duruşmaya çağırılarak taraf teşkilinin sağlanması gerekir.Yazılı şekilde usulüne uygun olarak taraf teşkili sağlanmadan yargılama yapıp sonuca gidilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir. .."(**Yargıtay 21.H.D., T.29.3.2004, E.2004/2222, K.2004/2937**) [**Açıklamalı Kanun İçtihat Programı**]

⁵⁹... Vesayet altına alınmasını isteyen kimsenin ihtiyarlığı, maluliyeti veya tecrübesizliği yanında bu hallerin, işlerin gereği gibi görmekten alıkoymadığını da ispat etmesi gerekir. Bundan dolayı, hacrin kaldırılmasını isteyen kimse, hangi sebeple vesayet altına alınmışsa, dava tarihinde o sebebin kalktığına ispat edilmesi gerekir. Olayda davacı yaşlılığı sebebiyle hacir altına alınmıştır. Özetle davacının isteği üzerine yaşlılık sebebi ile işleri görebilme imkânına kavuştuğu ispat edilmelidir. Bozma gibi inceleme yapılmadan mücerret istek üzerine hacir kararının kaldırılmasına karar verilmesi yanlıştır." (**Yargıtay 2.H.D., T.25.11.1987, E.10862, K.11240**), **Şener, Esat**; Vesayet ve Velayet Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1996, s. 69

⁶⁰...Medeni Kanununun 411. maddesi; vesayet işlerinde yetkinin küçüğün veya kısıtlının yerleşim yerindeki vesayet daireleri olduğunu, 412. maddesi de vesayet makamının izni olmadıkça vesayet altındaki kişinin yerleşim yerinin değiştirilemeyeceğini, yerleşim yerinin değişmesi halinde yetkinin yeni vesayet dairesine geçeceğini hükme bağlamıştır. Bu yetki kesindir. Mahkemece kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir. Bora ve Metin Bandırma Sulh Hukuk Mahkemesinin (vesayet makamının) 31.7.2002 gün ve 2002/346 sayılı kararı ile vesayet altına alınmıştır. Bu karar kaldırılmamıştır. Bir kişinin birden fazla vesayet dairesi bulunamaz. Mahkemece; daha önceki 2002/346-706 sayılı

göre; özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûmiyet sebebiyle kısıtlı bulunan kişi üzerindeki vesayet, hapis halinin sona ermesiyle kendiliğinden ortadan kalkarken, diğer durumlara özgü kısıtlılık halinin kalkmasına karar verecek olan, TMK'nın 472'nci maddesi uyarınca vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesidir.

TMK'nın 407'nci maddesine istinaden kısıtlanma halinde, özgürlüğü bağlayıcı ceza yani hapis cezası gerek şartla salıverme gerekse başka bir nedenle fiilen sona erdiği anda kısıtlılık da ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla şartla salıverilen kişinin dışarıda iken kısıtlı olması düşünülemez. Zira mülga 743 s. Türk Kanunu Medenisi'nin 415'nci maddesinde *“Hürriyeti salıp bir cezaya mahkûm olan kimse üzerindeki vesayet, hapsin hitamıyla nihayet bulur. Muvakkaten veya bir şart ile serbest bırakılmış olan mahpus vesayet altında kalır.”* denilmek suretiyle denetim süresi içinde dahi kısıtlılığın devam edeceği belirtilmiş olmasına karşın mer'î Türk Medeni Kanunu'nun 407'nci maddesinde böyle bir ibareye yer verilmeyerek eski uygulamadan vazgeçilmiştir.

Hemen hemen bütün ülkelerin seçim mevzuatlarına göre, kısıtlı kimselerin, siyasî hakları kullanmaları mümkün değildir. Bu durum, seçme-seçilme yeterliğini ortadan kaldıran bir hal olarak ortaya çıkmaktadır. Kendisini yönetmekten âciz olan bir kimsenin, toplumu yönetme hakkına sahip olması kabul görmemiştir⁶¹.

Anayasanın 76'ncı ve 2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'nci maddesinde kısıtlı kişilerin milletvekili olamayacakları belirtilmiştir. Anılan maddelerde kısıtlılığa ilişkin herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu durumda kısıtlılık hali ile ilgili olarak, medeni hukuka müracaat etme zorunluluğu doğmuştur.

Kişi milletvekili seçildikten sonra kısıtlı duruma düşmüş ise bu durumda Anayasanın 84/2'nci maddesi uyarınca milletvekilliği, bu

dosyanın incelenmesi, bu dosya ile birleştirilmesi, deliller birlikte değerlendirilip sonucu uyarınca karar verilmesi gerekir. Açıklanan husus üzerinde durulmaması usul ve yasaya aykırıdır....”(Yargıtay 2.H.D., T.30.03.2006, E.2005/19686, K.2006/4477) [Açıklamalı Kanun İçtihat Programı]

⁶¹ Araslı; a.g.e., s. 47

husustaki kesinleşmiş mahkeme kararının Genel Kurul'a bildirilmesiyle düşmüş olacaktır.

Kısıtlılık halinin seçilme engeli olarak düzenleme biçimine mukayeseli hukuk açısından bakıldığında;

İngiltere'de⁶², Çin'de⁶³ zihinsel bozukluk/akıl hastalığı(*insanity*), Fransa'da⁶⁴ Millet Meclisine ve Senatoya seçilmede ve Almanya'da⁶⁵, Macaristan'da⁶⁶, Finlandiya'da⁶⁷ vesayet altında olmak seçilme engeli olarak kabul edilmekte ve uygulanmaktadır.

D. Eğitim Durumu

Milletvekili yeterliliği için aranan bir başka koşul da belli bir öğrenim derecesine sahip olmaktır. Seçmenlik için aranmayan bu koşul⁶⁸, milletvekilliği için zorunludur. Çünkü okuma yazma bilmeme milletvekilliği görevinin yerine getirilmesini imkânsız hale getirir. Günümüzde, öğretim görevini ülke çapında yaygınlaştırabilmiş gelişmiş ülkelerde böyle bir sorun söz konusu değildir. Milletvekili adaylarının, bu toplumlarda genellikle yüksek öğrenimlerini tamamlamış olmaları ayrıca dikkati çeken bir özelliktir. Buna karşılık öğretim olanaklarının tam anlamı ile gerçekleştirilemediği ülkelerde, adayların okuryazarlığı gerekli bir koşul olarak aranmaktadır⁶⁹. 1982 Anayasası ve ilgili kanuna göre milletvekili adaylarının en az ilkokul mezunu olmaları gerekmektedir⁷⁰.

222 s. İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 7'nci maddesinde 'ilköğretim'in tanımı yapılmış olup; *"1 inci maddede⁷¹ belirtilen amacı*

⁶² http://ipu.org/parline-e/reports/2335_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁶³ http://ipu.org/parline-e/reports/2065_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁶⁴ http://ipu.org/parline-e/reports/2113_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2114_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁶⁵ http://ipu.org/parline-e/reports/2121_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁶⁶ http://ipu.org/parline-e/reports/2141_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁶⁷ http://ipu.org/parline-e/reports/2111_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁶⁸ Araslı; a.g.e., s. 43

⁶⁹ Teziç; a.g.e., s. 259-260

⁷⁰ 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 12'inci maddesi "...Türkçe okuyup yazmak bilmeyenler mebus intihap olunamazlar." şeklinde, 1961 Anayasası'nın 68/2'nci maddesi "Türkçe okuyup yazma bilmeyenler...milletvekili seçilemezler." şeklindedir.

⁷¹ Kanun'un 1'inci maddesi "İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim

gerçekleştirmek için kurulmuş dört yıl süreli ve zorunlu ilkokul ile dört yıl süreli ve zorunlu ortaokuldan oluşan bir Milli Eğitim ve Öğretim Kurumudur.” şeklindedir.

Bahse konu temel eğitimin bir şart olarak öngörülmesi seçilme hakkını ihlal eder nitelikte değildir ancak bunun daha ilerisini gerekli kılan şartın seçilme hakkını ihlal edebileceği değerlendirilmektedir. Şart olarak öngörülen ilköğretimin yurtiçi veyahut yurtdışında alınmış olmasına ilişkin herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Bu haliyle yurtdışında doğup büyüyen Türk vatandaşlığını haiz ve ilköğretim mezunu bir kişinin Türkçe bilmeden milletvekili olması mümkündür.

Seçilme şartlarından olan eğitim, mukayeseli hukuk açısından ele alındığında, Guatemala Cumhuriyeti⁷², Bolivya⁷³ ve Brezilya'da⁷⁴ seçimlerde aday olabilmek için okur-yazar olmak yeterli olup herhangi bir öğrenim seviyesi aranmamıştır. Uganda'da⁷⁵ asgari yüksek öğrenim mezunu olmak, Kamerun'da⁷⁶ İngilizce ya da Fransızca okuyup yazabilme seçilme şartlarından biridir. Gelişmiş ülkeler eğitim konusunu olağan bir süreç olarak tamamlamış bulduklarından seçilme konusunda asgari bir eğitim seviyesi koymamışlardır⁷⁷.

E. Askerlik

1982 Anayasasının, milletvekili seçilebilmek için öngördüğü şartlardan bir tanesi de askerlik hizmetini yapmış olmaktır⁷⁸. Kadınlar ve askerlik hizmetini yapamayacak derecede özürsüzler, askerlik vazifesinin yükümlüsü olmadıklarından bu şartın muhatabı değildirler. Askerliğini

ve öğretindir” şeklindedir. Ayrıca yine açıklayıcı mahiyetteki 3'üncü madde de “Mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter.” şeklindedir.

⁷² http://ipu.org/parline-e/reports/2129_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁷³ http://ipu.org/parline-e/reports/2037_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2038_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁷⁴ http://ipu.org/parline-e/reports/2043_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2044_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁷⁵ http://ipu.org/parline-e/reports/2329_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁷⁶ http://ipu.org/parline-e/reports/2053_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁷⁷ Araslı; a.g.e., s. 43

⁷⁸ Araslı; a.g.e., s. 48, Özbudun; a.g.e., s. 269, Teziç; a.g.e., s. 260

usulüne uygun olarak erteletmiş olanlar seçilme hakkına sahip olamayacaklardır⁷⁹. Milletvekili seçilme yaşınının 25'e düşürüldüğü seçim sistemimizde, askerlik hizmetini yapmış olmak şartı, seçilme hakkının daraltır bir nitelik arz etmektedir.

Milletvekili seçilen bir kimsenin seçilebilme şartlarından olan askerlik hizmetini yerine getirmediği tespit edildiği takdirde, “tam kanunsuzluk” gerekçesi ile Yüksek Seçim Kurulu karar verme yetkisine sahiptir⁸⁰.

Fransa'da⁸¹ askerlik hizmetini tamamlamak, Mısır'da⁸² askerlik hizmetini tamamlamak yada bundan muaf olmak seçilme şartları arasında sayılmıştır.

F. Kamu Hizmetlerinden Yasaklı Olmamak

1982 Anayasası'nın 76'ncı maddesine göre milletvekili seçilebilmek için gerekli olan şartlardan bir tanesi de kamu hizmetlerinden yasaklı olmamaktır. Kamu hizmetlerinden yasaklılık, mahkeme kararı ile hükmedilen bir güvenlik tedbiridir.

“*Kamu hizmetlerinden yasaklılık*” halinin düzenlendiği 5237 s. Türk Ceza Kanunu'nun '**Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma**' başlıklı 53'üncü maddesi;

“(I) Kişi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak;

a) Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve

⁷⁹ Teziç; a.g.e., s. 260

⁸⁰ Bilecik milletvekili Bahattin Şeker, T.B.M.M'nin 19'uncu döneminde milletvekili olarak görev icra edip, 20'inci dönemde yine milletvekili olarak seçilmiştir. Askerlik vazifesini yapmamış olduğu tespit edilmekle, milletvekili tutanağını Yüksek Seçim Kurulu tarafından 16 Mart 1999 tarihinde iptal edilmiştir. (Yüksek Seçim Kurulu, T. 16.03.1999, 1999/371-194) akt. Akbaba; a.g.e., s. 111

⁸¹ http://ipu.org/parline-e/reports/2113_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2114_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁸² http://ipu.org/parline-e/reports/2097_B.htm, http://ipu.org/parline-e/reports/2374_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tâbi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten,

b) Seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasî hakları kullanmaktan,

c) Velayet hakkından; vesayet veya kayımlığa ait bir hizmette bulunmaktan,

d) Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasî parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan,

e) Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tâbi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten, yoksun bırakılır.

(2) Kişi, işlemiş bulunduğu suç dolayısıyla mahkûm olduğu hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar bu hakları kullanamaz.

(3) Mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen veya koşullu salıverilen hükümlünün kendi altsoyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayımlık yetkileri açısından yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanmaz. Mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen hükümlü hakkında birinci fıkranın (e) bendinde söz konusu edilen hak yoksunluğunun uygulanmamasına karar verilebilir.

(4) Kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz.

(5) Birinci fıkrada sayılan hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, ayrıca, cezanın infazından sonra işlemek üzere, hükmolunan cezanın yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir. Bu hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla sadece adli para cezasına mahkûmiyet hâlinde, hükümde belirtilen gün sayısının yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir. Hükümün kesinleşmesiyle icraya konan

yasaklama ile ilgili süre, adli para cezasının tamamen infazından itibaren işlemeye başlar.

(6) Belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen taksirli suçtan mahkûmiyet hâlinde, üç aydan az ve üç yıldan fazla olmamak üzere, bu meslek veya sanatın icrasının yasaklanmasına ya da sürücü belgesinin geri alınmasına karar verilebilir. Yasaklama ve geri alma hükmün kesinleşmesiyle yürürlüğe girer ve süre, cezanın tümüyle infazından itibaren işlemeye başlar.”⁸³ şeklindedir.

⁸³ 53’üncü maddenin gerekçesi “İşlediği suç dolayısıyla toplumda kişiye karşı duyulan güven sarsılmaktadır. Bu nedenle, suçlu kişi özellikle güven ilişkisinin varlığını gerekli kılan belli hakların kullanmaktan yoksun bırakılmaktadır. Madde metninde, işlediği suç dolayısıyla kişinin hangi hakları kullanmaktan yoksun bırakılacağı belirlenmiştir.

Ancak, bu hak yoksunluğu süresiz değildir. Cezalandırılmakla güdülen asıl amaç, işlediği suçtan dolayı kişinin etkin pişmanlık duymasını sağlayıp tekrar topluma kazandırılması olduğuna göre, suça bağlı hak yoksunluklarının da belli bir süreyle sınırlandırılması gerekmiştir. Bu nedenle, madde metninde söz konusu hak yoksunluklarının mahkûm olunan cezanın infazı tamamlanıncaya kadar devam etmesi öngörülmüştür. Böylece, kişi mahkûm olduğu cezanın infazının gereklerine uygun davranarak bunun tamamlanmasıyla kendisinin tekrar güven duyulan bir kişi olduğu konusunda topluma da bir mesaj vermektedir. Bu bakımdan hak yoksunluklarının en geç cezanın infazının tamamlanması aşamasına kadar devam etmesi, suç ve ceza politikasıyla güdülen amaçlara daha uygun düşmektedir.

Bu sistemde süresiz bir hak yoksunluğu söz konusu olmadığı için, yasaklanmış hakların geri verilmesinden artık söz edilemeyecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen veya koşullu salıverilen hükümlünün kendi altsoyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayımlık yetkilerini kullanabileceği belirtilmiştir. Ayrıca, dördüncü fıkrada, kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında mahkûm oldukları cezaya bağlı herhangi bir hak yoksunluğunun doğmadığı hüküm altına alınmıştır.

Maddenin beşinci fıkrasında, belli bir hak ve yetkinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen kasıtlı suçlar dolayısıyla mahkûmiyet hâlinde, mahkûm olunan cezanın infazından sonra da etkili olmak üzere bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına ayrıca hükmedilmesi öngörülmüştür. Bu durumda mahkemenin belli bir hak ve yetkiyle ilgili olarak vereceği yasaklama kararı bir güvenlik tedbiri niteliği taşımaktadır.

Altıncı fıkrada, belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen taksirli suçtan mahkûmiyet hâlinde, yine güvenlik tedbiri olarak, belli bir süre için bu meslek veya sanatın icrasının yasaklanmasına ya da sürücü belgesinin geri alınmasına karar verilebileceği öngörülmüştür.” şeklindedir. **Özgenç, İzzet;** Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi-Genel Hükümler, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, 3. Bası, Ankara, 2006, s. 676

Ceza mahkemesi tarafından kasıtlı bir suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm olan kişi hakkında TCK'nın 53'üncü maddesinde yer alan güvenlik tedbirlerine hükmedilir. Maddenin ikinci fıkrasına göre; kişi, işlemiş bulunduğu suç dolayısıyla mahkûm olduğu hapis cezasının infazı tamamlanincaya kadar mahrum bırakıldığı hakları kullanamaz. Genel kural olarak, sadece kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyet halinde belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmaya karar verileceği belirtilmesine karşın, maddenin beşinci fıkrasında buna istisna getirilmiş olup buna göre; birinci fıkrada sayılan hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde ayrıca cezanın infazından sonra işlemek üzere, hükmolunan cezanın yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir. Bu hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla sadece adli para cezasına mahkûmiyet hâlinde, hükümde belirtilen gün sayısının yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir. Hükmün kesinleşmesiyle icraya konan yasaklama ile ilgili süre, adli para cezasının tamamen infazından itibaren işlemeye başlar.

Yeni ceza sisteminde hak yoksunlukları süresiz değildir. 53'üncü maddenin beşinci fıkrası saklı kalmak kaydıyla, hapis cezasının infazı tamamlanincaya kadar hak yoksunlukları devam edeceğinden ve anılan süre dolmakla tedbirler kendiliğinden kalkacağından, eski yasadaki memnu hakların iadesine benzer bir kuruma gerek görülmemiştir⁸⁴. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun benimsediği yaptırım teorisi gereği sürekli hak yoksunluğunun benimsenmemiş olduğu gerekçesiyle konuya ilişkin bir hükme, ne bu kanunda ne de 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer verilmiştir. Ancak diğer kanunlarda öngörülen sürekli hak yoksunluklarının hüküm ifade etmeye devam etmeleri nedeniyle, bu

⁸⁴ **Parlar, Ali-Hatipoğlu, Muzaffer;** 5237 Sayılı TCK'da Özel ve Genel Hükümler Açısından Ağır Ceza Davaları-Madde Açıklamaları-Yargıtay Ceza Genel Kurul ve Özel Daire Kararları, Adalet Yayınları, Ankara, 2007, s.1313, **Bakıcı, Sedat;** 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri-Açıklamalar- Yargı Kararları-Örnekler-Tablolar, Adalet Yayınları, Ankara, 2007, s.1044

konuda tekrar bir düzenleme yapılması ihtiyacı ortaya çıkmış ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'na 13/A maddesi eklenmek suretiyle yeniden düzenlenmiştir⁸⁵.

5352 s. Adli Sicil Kanunu'na, 19/12/2006 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanıp yürürlüğe giren 5560 s. Kanun'un 38'inci maddesi ile eklenen 13/A maddesi;

“(1) 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki kanunların belli bir suçtan dolayı veya belli bir cezaya mahkûmiyete bağladığı hak yoksunluklarının giderilebilmesi için, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna gidilebilir. Bunun için; Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları saklı kalmak kaydıyla,

a) Mahkûm olunan cezanın infazının tamamlandığı tarihten itibaren üç yıllık bir sürenin geçmiş olması,

b) Kişinin bu süre zarfında yeni bir suç işlememiş olması ve hayatını iyi halli olarak sürdürdüğü hususunda mahkemede bir kanaat oluşması,

gerekir.

(2) Mahkûm olunan cezanın infazına genel af veya etkin pişmanlık dışında başka bir hukukî nedenle son verilmiş olması halinde, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna gidilebilmesi için, hükmün kesinleştiği tarihten itibaren beş yıl geçmesi gerekir. Ancak, bu süre kişinin mahkûm olduğu hapis cezasına üç yıl eklenmek suretiyle bulunacak süreden az olamaz.

(3) Yasaklanmış hakların geri verilmesi için, hükümlünün veya vekilinin talebi üzerine, hükmü veren mahkemenin veya hükümlünün ikametgâhının bulunduğu yerdeki aynı derecedeki mahkemenin karar vermesi gerekir.

(4) Mahkeme bu husustaki kararını, dosya üzerinde inceleme yaparak ya da Cumhuriyet savcısını ve hükümlüyü dinlemek suretiyle verebilir.

⁸⁵ Arslan, Çetin; “Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.56, S. 4, Y. 2007, s. 4

(5) *Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi üzerine mahkemenin verdiği karara karşı, hükümlü ilgili olarak Ceza Muhakemesi Kanununda öngörülen kanun yoluna başvurulabilir.*

(6) *Yasaklanmış hakların geri verilmesine ilişkin karar, kesinleşmesi halinde, adli sicil arşivine kaydedilir.*

(7) *Yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna başvurulması nedeniyle oluşan bütün masraflar hükümlü tarafından karşılanır.”Şeklindedir.*

01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 s. TCK ve 5271 s. CMK'da düzenlenmeyen memnu hakların iadesi kurumu, anılan yeni yasaların uygulandıkları dönem içerisinde ihtiyaç olarak hissedilmiş olup Adli Sicil Kanunu'na ek bir madde ile eklenmiştir⁸⁶.

G. Belli Suçlardan Hüküm Giymemiş Olmak

Genel çıkarlar hakkında karar veren, gerektiğinde toplumun uyacağı hukuk kurallarını ortaya koyan milletvekillerinin elbette ki herkesten önce hukuk kurallarına uygun bir yaşantıya sahip olması arzu edilir. Bundan dolayı toplumlar genellikle milletvekilliği için birtakım suçlardan dolayı hüküm giymemiş bulunmayı şart koşarlar⁸⁷.

1982 Anayasası'nın 76'ncı maddesinde “...taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.....” ve **2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'nci maddesinde** “Aşağıda yazılı olanlar milletvekili seçilemezler:

e) *Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar,*

⁸⁶ **Özgenç;** a.g.e., s. 683

⁸⁷ **Araslı;** a.g.e., s. 47

f) Affa uğramış olsalar bile;

1. Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

2. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar,

3. Terör eylemlerinden mahkûm olanlar,

4. Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkûm olanlar” **denilmek suretiyle hangi ceza miktarlarının ve suç türlerinden mahkûmiyetin milletvekili seçilmeye engel olduğu belirtilmiştir⁸⁸.**

1. Taksirli Suçlar Hariç, Toplam Bir Yıl Veya Daha Fazla Hapis Veya Süresi Ne Olursa Olsun Ağır Hapis Cezasına Hüküm Giymiş Olanlar

Ceza hukukunda genel kural suçların kasten işlenmesi ve buna göre sorumluluğun tayin edilmesi iken; kanun koyucu istisnai olarak bazı suçlar için taksirli halleri⁸⁹ de suç olarak düzenleme cihetine gitmiştir. Ancak taksirli suçların, kasıtlı suçlara oranla daha az önem ve daha az tehlikeli oldukları kabul edilir. Bunun sebebi kasti suçlarda failin toplum

⁸⁸ **Gül, Cengiz-Yavuz, Muhammed;**“Seçilmeye Engel Bir Suçtan Kesin Hüküm Giyme Nedeniyle Milletvekilliğinin Sona Ermesi”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, Y. 2009, s. 76

⁸⁹ “...Yasa, toplum için bir takım zararlı sonuçlar doğurabilecek hareketlerde bulunanların, örneğin motorlu taşıt araçlarını kullananların, kuyu açanların, bina yapanların, daha özenli, dikkatli, basiretli davranmalarını, başkasının haklarına saygı göstermelerini ve başkalarının haklarını gözetmelerini istemiş, bu nedenle bazı taksirli hareketleri cezalandırmıştır.”(Yargıtay Ceza Genel Kurulu, T.13.12.1993, E.1993/221, K.1993/317), **Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, Ahmet Caner;** 5237 Sayılı Yeni TCK’ya Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Genel Hükümler I, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 582

hayatı için zararlı veya tehlikeli fiili bilerek ve isteyerek işlemesi, taksirli suçlarda ise, failin iradesinin söz konusu düzen karşısında dikkat ve özen yükümlülüğüne riayetsizlik biçiminde görünüşündendir⁹⁰. 5237 s. TCK'nın 22/2'nci maddesinde taksir; *“dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanunî tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesidir”* şeklinde tanımlanmıştır.⁹¹

⁹⁰ Artuk-Gökçen-Yenidünya; a.g.e., s. 582

⁹¹ “Taksir” başlıklı 22'nci madde gerekçesi “Madde metninde taksire ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Suçlar, kural olarak kasten işlenirler. Ancak, istisnaen taksirle işlenen belli fiiller de kanunlarda suç olarak tanımlanmaktadır. Taksirli suçların belirgin özelliği, icrai veya ihmali şekilde olabilen iradi hareketin varlığı ve kanunî tanımında yer alan unsurlardan birinin öngörülmemiş olmasıdır. Fakat bu öngörmemenin, “gerekli dikkat ve özen” yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla ortaya çıkması gerekir. Çünkü gerekli dikkat ve özen gösterilmediği için kanunda tanımlanmış olan neticenin gerçekleşeceği öngörülmemiştir. Bu dikkat ve özen yükümlülüğünün belirlenmesinde, failin kişisel yetenekleri göz önünde bulundurulmaksızın, objektif esastan hareket edilir. Nitekim toplum hâlinde yaşamının güvenli bir biçimde sürdürülebilmesi için, çeşitli alanlarda kişilerin dikkat ve özenli davranışlarıyla ilgili kurallar konmaktadır. İnşaat faaliyeti, sağlık hizmetlerinin yürütülmesi ve trafik düzeniyle ilgili kurallar, dikkat ve özen yükümlülüğüne örnek olarak gösterilebilir. Taksirli suçlarda fail, kendi yetenekleri, algılama gücü, tecrübeleri, bilgi düzeyi ve içinde bulunduğu koşullar altında, objektif olarak var olan dikkat, özen yükümlülüğünü öngörebilecek ve yerine getirebilecek durumda olmalıdır. Bütün bu yeteneklere sahip olmasına rağmen bu yükümlülüğe aykırı davranan kişi, suç tanımında belirlenen neticenin gerçekleşmesine neden olması durumunda, taksirli suçtan dolayı kusurlu sayılarak sorumlu tutulacaktır. Taksirle işlenen suçlardan dolayı kusurluluk, bir değerlendirmeye ancak olay hâkimî tarafından yapılabilir. Bu nedenle, taksirden dolayı kusurluluğun matematiksel olarak ifadesi mümkün değildir. Ancak, normatif değerlendirmeyle hâkim tarafından belirlenen kusurluluk göz önünde bulundurulmak suretiyle, suçun cezasında belli bir oranda indirim yapılabilir. Taksir dolayısıyla kusurun belirlenmesi normatif bir değerlendirmeyle mümkün olmakla birlikte, somut olayda dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlâl edilip edilmediğinin belirlenmesi açısından bilirkişi incelemesi yaptırılabilir. Örneğin ölümlü sonuçlanan bir ameliyat sırasında hastaya yapılan tıbbî müdahalenin tekniğine uygun olarak yapılmış olup olmadığının belirlenmesi açısından bilirkişi incelemesine gerek bulunduğu muhakkaktır. Keza, ölüm veya yaralanma ile sonuçlanan bir trafik kazasında, sürücülerin trafik kurallarına uyup uymadıklarının, hangi trafik kuralının ne suretle ihlâl edildiğinin, trafiğe çıkarılan aracın teknik bakımdan herhangi bir arızasının olup olmadığının belirlenmesi açısından da bilirkişi incelemesi yapılabilir. Ancak, bu durumlarda, bilirkişinin yapacağı inceleme, işin tekniği ile sınırlı olmalıdır. Bunun dışında, bilirkişi tarafından münhasıran hâkimin yetkisinde bulunan kusurluluk konusunda herhangi bir değerlendirme yapılmamalıdır. Aksi yöndeki tutum, bilirkişilik görevinin sınırını aşmayı ve hâkimin yerine geçmeyi ifade eder. Hâkim, bu teknik veriler çerçevesinde somut olayda failin kusurlu olup olmadığını takdir edecektir. Failin kusurlu bulunması durumunda, kusurun ağırlığı ve diğer sebepleri de göz önünde bulundurmak

Taksirli suçların, kasıtlı suçlara göre daha hafif olması milletvekili seçilme yeterliliğinde de göz önüne alınmış ve taksirli suçtan/suçlardan mahkûm olmanın adayığa engel teşkil etmeyeceği kabul edilmiştir. Elbette burada Türk Medeni Kanunu'nun bir yılı aşan hürriyeti bağlayıcı

suretiyle suçun kanuni tanımındaki cezanın alt ve üst sınırı arasında bir cezaya hükmedecektir. Birden fazla kişinin taksirle işlediği suçlarda herkes kendi kusuru göz önünde bulundurulmak suretiyle sorumlu tutulur. Taksirli suçun kanuni tanımında belirlenen netice birden fazla kişinin karşılıklı olarak işledikleri taksirli fiiller sonucunda gerçekleşmiş olabilir. Örneğin bir trafik kazasında sürücü ile yaya veya her iki sürücü de taksirle hareket etmiş olabilir. Bu gibi durumlarda neticenin oluşumu açısından her kişinin taksirli fiili dolayısıyla kusurluluğu bir diğerinden bağımsız olarak belirlenmelidir. Aynı şekilde birden fazla kişinin katılımıyla gerçekleştirilen bir ameliyatın ölüm veya sakatlıkla sonuçlanması durumunda, ameliyata katılan kişiler müştereken hareket etmektedirler. Ancak tıbbın gereklerine aykırılık dolayısıyla ölüm veya sakatlıkla sonuçlanan bu ameliyatta işlenen taksirli suçun işleniş açısından suçta iştirak kuralları uygulanamaz. Kanunun suçta iştirake ilişkin hükümleri, kasten işlenen suçlarda suçun işlenişine iştirak eden kişilerin sorumluluk statülerini belirlemektedir. Birden fazla kişinin katılımıyla yapılan ameliyat sırasında meydana gelen ölüm veya sakatlık neticeleri bakımından her bir kişinin sorumluluğu kendi kusuru göz önünde bulundurulmak suretiyle belirlenmelidir. Bu tespit diğer kişilerin kusurlu olup olmadığı hususu dikkate alınmaz. Maddenin üçüncü fıkrasında, bilinçli taksirin tanımı verilmiştir. Bilinçli taksiri basit taksirden ayıran özellik, fiilin neticesinin failce fiilen öngörülmüş ve fakat istenmemiş olmasıdır. Bilinçli taksir hâlinde hükmedilecek ceza üçte birden yarısına kadar artırılacaktır. Böylece bilinçli taksir, iş kazalarını, trafikte meydana gelen taksirli suçları önlemek bakımından caydırıcı etki yapacak ve suçların önlenmesinde yarar sağlayacaktır. Örneğin ülkemizde özellikle kırsal bölgelerde rastlandığı üzere, taksirli suçlarda failin meydana gelen netice itibarıyla bizzat kendisinin ve aile bireylerinin ağır derecede mağduriyete uğradıkları görülmektedir. Söz gelimi, köylü kadınların gündelik uğraşları ve hayat zorlukları itibarıyla, sayısı çok kere üç dörtten fazlasına varan küçük çocuklarına gerekli dikkati ve itinaı gösterememeleri sonucu, çocukların yaralandıkları veya öldükleri görülmektedir. Aynı şekilde meydana gelen trafik kazalarında da benzer olaylara rastlanmaktadır. Bu gibi hâllerde ananın taksirli suçtan dolayı kovuşturılmaya uğraması ve cezaya mahkûm edilmesi, esasen suçtan dolayı evladını kaybetmesi sonucu uğradığı ızdırabı şiddetlendirmekle kalmamakta, ayrıca, ailenin tümüyle ağır derecede mağduriyete düşmesine neden olmaktadır. Söz konusu fıkra göre, hâkim suçlunun durumunu takdir ile ceza vermeyebilecektir. Elbette ki hâkim bu husustaki takdirini kullanırken suçlunun ekonomik durumunu, aile yükümlerini, söz gelimi diğer çocukların bakımını göz önünde bulunduracak, ona göre hüküm kuracaktır. Ancak, dikkat edilmelidir ki, bu fıkranın uygulanabilmesi için fiilden dolayı münhasıran failin kişisel ve ailevi durumu itibarıyla zararlı netice meydana gelmiş bulunmalıdır; böyle bir netice ile birlikte söz konusu durumlara ilişkin bulunmayan başka bir netice de meydana gelmişse fıkra uygulanmayacaktır. Fıkra yazılı suç bilinçli taksir hâlinde işlenirse ceza yarıdan üçte birine kadar indirilebilir.” şeklindedir. **Özgenç;** a.g.e., s. 305-307

durumlarda kısıtlanmayı gerektirir 407'nci maddesinin unutulmaması gerekmektedir.

Anayasanın 76'ncı ve 2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'nci maddesinde “*taksirli suçlar hariç*” ibaresi kullanılmak suretiyle kasten işlenen ve bu suçlardan mahkûm olunan toplam 1 yıl ve daha fazla süreli hapis cezasına işaret edilmiştir. 5237 s. TCK'nın 21/1'nci kast; “*suçun kanunî tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir*” şeklinde tanımlanmıştır⁹².

01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 s. TCK'da “*ağır hapis*” şeklinde bir ceza türü yer almamaktadır. 5252 s. Türk Ceza Kanununun

⁹² “Kast” başlıklı 21'inci madde gerekçesi “Kast, kişi ile işlediği suçun maddî unsurları arasındaki psikolojik bağı ifade etmektedir. Suçun kanuni tanımındaki maddî unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi, kastın varlığı için zorunludur. Suç tanımında yer almakla birlikte, fiilin ifade ettiği haksızlık üzerinde etkili olmayan koşulların gerçekleştiğinin bilinip bilinmemesi, kastın varlığı açısından önem taşımamaktadır. Örneğin objektif cezalandırılabilme koşulunun arandığı suçlarda bu koşulun veya şahsî cezasızlık sebebinin fail tarafından bilinmesi gerekmez. Madde metninde doğrudan kasttan ayrı olarak olası kast da tanımlanmıştır. Olası kast durumunda suçun kanuni tanımında yer alan unsurlardan birinin somut olayda gerçekleşebileceği öngörülmesine rağmen, kişi fiili işlemektedir. Diğer bir deyişle, fail unsurların meydana gelmesini kabullenmektedir. Mevzuatımıza giren yeni bir kavram olan olası kastla ilgili uygulamadan bazı örnekler vermek yararlı olacaktır. Yolda seyreden bir otobüs sürücüsü, trafik lambasının kendisine kırmızı yanmasına rağmen, kavşakta durmadan geçmek ister; ancak kendilerine yeşil ışık yanan kavşaktan geçmekte olan yayalara çarpıp ve bunlardan bir veya birkaçının ölümüne veya yaralanmasına neden olur. Trafik lambası kendisine kırmızı yanan sürücü, yaya geçidinden her an birilerinin geçtiğini görmüş; fakat buna rağmen kavşakta durmamış ve yoluna devam etmiştir. Bu durumda otobüs sürücüsü, meydana gelen ölüm veya yaralama neticelerinin gerçekleşebileceğini öngörerek, bunları kabullenmiştir. Düğün evinde törene katılanların tabancaları ile odanın tavanına doğru ardı ardına ateş ettikleri sırada, bir kişinin aldığı alkolün de etkisi ile elinin seyrini kaybetmesi sonucu, yere paralel olarak yaptığı atışlardan bir tanesinden çıkan kurşun, törene katılanlardan birinin alınına isabet ederek ölümüne neden olur. Bu örnek olayda kişi yaptığı atışlardan çıkan kurşunların orada bulunan herhangi birine isabet edebileceğini öngörmüş; fakat buna rağmen silâhıyla atışa devam etmiştir. Burada da fail silâhıyla ateş ederken ortaya çıkacak yaralama veya ölüm neticelerini kabullenmiştir. Verilen bu örneklerde kişinin olası kastla hareket ettiğinin kabulü gerekir. Suçun olası kastla işlenmesi durumunda temel cezada indirim yapılması öngörülmüştür. Kasten işlenebilen suçlar, ilke olarak hem doğrudan hem de olası kastla işlenebilir. Ancak, kanundaki tanımında “bilerek” ifadesine yer verilmiş olan suçlar sadece doğrudan kastla işlenebilir. Örneğin iftira suçunda, failin suçsuz olduğunu “bilerek” kişiye suç isnat etmesi gerektiğinden, bu suç ancak doğrudan kastla işlenebilir.” şeklindedir. **Özgenç**; a.g.e., s. 280-281

Yürürlük Ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 6/1'inci maddesine göre, kanunlarda öngörülen "ağır hapis" cezaları "hapis" cezasına dönüştürülmüştür. 01.06.2005 tarihinden önce verilen "ağır hapis" cezaları da 5237 s. TCK'nın 7/2'nci maddesi uyarınca lehe kanun gereğince "hapis" olarak kabul edilecektir⁹³. Buna göre seçilme yeterliliğinde baz alınacak olan toplam 1 yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkum olmamaktır. Cezaların tek seferde verilmesi şart olmayıp, farklı tarihlerde farklı suçlardan hükmedilmesi de mümkündür⁹⁴.

Hükmedilen hapis cezası, 5237 s. TCK'nın 50'nci maddesinde yer alan seçenek yaptırımlardan birisine çevrilmiş ise, anılan maddenin dördüncü fıkrasına göre uygulamada asıl mahkûmiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbir olduğundan seçilmeye engel teşkil etmeyecektir.

Hükmedilen hapis cezası, 5237 s. TCK'nın 51'inci maddesi uyarınca ertelenmiş ise bu durumda TCK'nın 51/8'inci maddesinde yer alan "Denetim süresi yükümlülüklerine uygun veya iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır" şeklindeki ibareye istinaden ertelemenin artık bir infaz biçimi olduğu ve bu kabule göre de hapis cezasının bütün neticelerini doğuracağını kabul etmek gerekecektir.

5271 s. CMK'nın 231'inci maddesinde yer bulan "hükümün açıklanmasının geri bırakılması" halinde ise, ortada açıklanan bir hüküm bulunmadığından, askıdaki hükümün sonuç doğurması kabul edilemez. Zira 231/5'inci maddede "Hükümün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükümün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder." denilmek suretiyle bu husus gayet açık olarak ifade edilmiştir.

2. Belli Suçlardan Hüküm Giymiş Olma Durumu

1982 Anayasası'nın 76'ncı maddesinde;

"...zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla,

⁹³ Gül-Yavuz; a.g.e., s. 77

⁹⁴ Onar, Erdal; "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi", Anayasa Yargısı, C.14, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1997, s. 415, Bilir, Faruk; Türkiye'de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Nobel Yayınları, Ankara, 2001, s. 48

kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.....”,

2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'nci maddesinde;

“Aşağıda yazılı olanlar milletvekili seçilemezler:

f) Affa uğramış olsalar bile;

1. Basit ve nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal⁹⁵ ve istihlak⁹⁶ kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

2. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar,

3. Terör eylemlerinden mahkûm olanlar,

4. Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkûm olanlar” denilmek suretiyle bazı suçlardan dolayı mahkûmiyet halinde, mahkûmiyetin tür ve niceliğine bakılmaksızın milletvekili seçilmeye engel olduğu hususu belirtilmiştir.

“Yüz kızartıcı suç”⁹⁷ ibaresi mevzuatımızın birçok hükmünde⁹⁸ yer almasına karşın bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği konusunda

⁹⁵**İstimal:**Kullanma,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f7db6d7108cb4.69078705, Son Erişim Tarihi: 10.04.2013

⁹⁶**İstihlak:**Tüketim,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f7db6eda7cab9.86461523, Son Erişim Tarihi: 10.04.2013

⁹⁷ **Malkoç, İsmail;** “Kanunlarımızda Yüz Kızartıcı Suç Kavramı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 4, Y.1989, s. 586 vd., **Bilir;** a.g.e., s. 43

⁹⁸ 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md. 76, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu md. 36, 50, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu md. 8, 2820

gerek anayasada gerekse diğer mevzuatta açıklayıcı bir norma rastlanmamaktadır. Burada tartışılması gereken sorun, “yüz kızartıcı suçlar”ın Anayasanın 76’ncı maddesinde sayılan zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas suçlarından mı ibaret olduğu yahut bunlara benzer başka suçların da bu “yüz kızartıcı suçlar” kapsamına girip girmeyeceğidir. Anayasanın 76’ncı maddesinin ifadesine bakarsak “gibi” sözcüğünün kullanıldığını görürüz. Dolayısıyla 76’ncı maddede sayılan suçların örnek olarak sayıldığı, bu suçların sınırlı sayıda olmadığı, “yüz kızartıcı suçlar” kapsamına bunlara benzer başka suçların da katılabileceği düşünülebilir. Ancak ceza hukukunda kıyas yasak olduğuna göre, ceza hukukuna ilişkin hükümlerin yorumlanmasında, “dar yorum” esası geçerlidir. Bu esastan hareket edilirse, “gibi” kelimesine dayanarak “yüz kızartıcı suçlar” kavramının kapsamını genişletmek mümkün değildir⁹⁹.

Yüksek Seçim Kurulu, 25.12.1999 tarih ve 2493 sayılı kararında; *“Hırsızlık malını bilerek satın alma suçunun, seçilmeye engel teşkil edip etmeyeceği konusunun incelenmesi gerekmektedir. Bilindiği gibi 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 11 inci maddesine göre yüz kızartıcı suçtan dolayı mahkûmiyet affı uğramış olsa bile seçilmeye engeldir. Hangi suçların yüz kızartıcı suç olduğu 11 inci maddede bir bir ve sınırlı biçimde sayılmıştır. Maddede geçen “gibi” sözcüğünün örnekleme amacını taşımadığı, tersine orada sayılan suçları amaçladığı Yüksek Seçim Kurulu’nun yerleşmiş görüşlerindedir. Başka bir anlatımla sadece anılan maddede belirtilen suçlardan mahkûm edilenlerin seçilme yeterliliği bulunmamaktadır. Bu hüküm, benzetme yoluyla başka suçlardan*

sayılı Siyasi Partiler Kanunu md. 11, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu md. 11, 2955 sayılı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kanunu md. 19, 45, 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanunu md. 12, 3466 sayılı Uzman Jandarma Kanunu md. 16, 3563 sayılı Harp Akademileri Kanunu md. 11, 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun md. EK 1, 4458 Sayılı Gümrük Kanunu md. 227, 4678 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun md. 4, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu md. 8, 5525 sayılı Memurlar İle Diğer Kamu Görevlilerinin Bazı Disiplin Cezalarının Affı Hakkında Kanun md.1, 3682 sayılı Adli Sicil Kanunu md.8 vb.

⁹⁹ **Gözler, Kemal;** Türk Anayasa Hukuku..., s. 270

hüküm giyenlere uygulanamaz. Kurulun böyle bir görüşü benimsemesinin temelinde yatan asıl amaç, uygulama birliğini sağlamaktır. Aksi takdirde hangi suçun yüz kızartıcı suç olduğunun belirlenmesinde istikrar sağlanamaz”¹⁰⁰

Demek suretiyle, yüz kızartıcı suçların maddede ismen sayılanlarla sınırlı olduğu, “gibi” sözcüğünden hareketle bunların yenilerinin eklenemeyeceğine karar vermiştir.

Gerek Anayasanın 76'ncı ve gerekse 2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'nci maddesinde “*Affa uğramış olsalar bile*” ibaresi yer almaktadır. Genellikle siyasi tercihlerin egemen olduğu bir tasarruf olan af, hukuk terimi olarak kesinleşmiş veya kesinleşecek cezaların yetkili devlet organınca azaltılması veya kaldırılması anlamına gelmektedir¹⁰¹. Genel ve özel af 5237 s. TCK'nın 65'inci maddesinde düzenlenmiş olup, 1982 Anayasasının 87'nci maddesine göre af yetkisi konusunda yetkili makam Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir¹⁰². Ayrıca yine Anayasanın 104'ncü maddesine göre Cumhurbaşkanı da sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletme veya kaldırma yetkisine sahiptir.

Bu genel açıklamalar doğrultusunda Anayasanın 76'ncı ve 2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'nci maddesi ele alındığında;

- a) 2839 s. Kanun'un 11'nci maddesinde, en son değişiklik 02.01.2003 tarihinde yapılmış olduğundan madde metninde geçen “Türk Ceza Kanunu” ibaresinden anlaşılması gereken kanun, anılan dönemde yürürlükte bulunan mülga 765 s. TCK'dır. Bahse konu kanun, 01.06.2005 tarihinde yürürlükten kalkmış olup aynı tarihte 5237 s. TCK yürürlüğe girmiştir. Yeni TCK'nın uygulanması ve yürürlüğünü dezenleyen 5252 s. Türk Ceza Kanununun Yürürlük Ve Uygulama Şekli Hakkında

¹⁰⁰ <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>, Son Erişim Tarihi:05/04/2013

¹⁰¹ **Akbulut, İlhan;** “Türk Hukukunda Af”, Yargıtay Dergisi, C. 21, S. 4, Y.1995, s. 448

¹⁰² Anayasanın 169/3'üncü maddesinde “..münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.” denilmek suretiyle bazı suçlar yönünden af yetkisinin kullanılamayacağı belirtilmiştir.

Kanun'un 3'üncü maddesi "*Mevzuatta, yürürlükten kaldırılan Türk Ceza Kanununa yapılan yollamalar, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda bu hükümlerin karşılığını oluşturan maddelere yapılmış sayılır. Mevzuatta, yürürlükten kaldırılmış Türk Ceza Kanununun kitap, bab ve fasıllarına yapılmış olan yollamalar, o kitap, bab ve fasıl içinde yer almış hükümlerin karşılığını oluşturan 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun maddelerine yapılmış sayılır.*" şeklinde olup, 765 s. TCK'ya yapılan yollamaların tümünün mer'i 5237 s. TCK'ya yapılmış sayılmasında yasal zorunluluk bulunmaktadır. Buna göre maddede yer alan Türk Ceza Kanunu ibaresinden anlaşılması gereken yasa 5237 s. Türk Ceza Kanunu'dur.

- b) 11'inci maddenin f bendinin 1 numaralı alt bendinde sayılan basit ve nitelikli zimmet¹⁰³, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya devlet sırlarını açığa vurma suçları 5237 s. TCK'da, kaçakçılık suçları ise 5607 s. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda yer almaktadırlar. Kullanım ve tüketim niteliğindeki kaçakçılık eylemleri genel kaçakçılık suçlarından ayrı tutulmuş olup, bu tür kaçakçılık eylemlerinin milletvekilliği seçilebilme ehliyetine olumsuz etkisi bulunmamaktadır.
- c) 11'inci maddenin f bendinin 2 numaralı alt bendinde yer alan "*Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçu*" ibaresi 765 s. TCK'da Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler olup(765 s. TCK md.125-173), 5237 s. TCK'daki karşılığı 2'nci kitabın 4'üncü kısmının 4, 5, 6, 7 ve 8'inci bölümlerinde yer alan(5237 s. TCK md. 302-343) suçlardır.

¹⁰³ Türk Ceza Kanunu'nda yer alan zimmet suçu dışında, ayrıca 5411 s. Bankacılık Kanunu'nun 160'ncü maddesinde bankacılar için düzenlenmiş bulunan "zimmet" suçu mevcuttur. Bu da seçilmeye engel suçlar arasındadır.

- d) 11'inci maddenin f bendinin 3 numaralı alt bendinde yer alan terör eylemlerinden mahkûm olanlar ibaresini, 3713 s. Terörle Mücadele Kanunu kapsamında alınan mahkûmiyetler olarak anlamak gerekecektir.
- e) 11'inci maddenin f bendinin 4 numaralı alt bendinde yer alan kabahatler¹⁰⁴ ise, 5237 s. TCK'ya alınmamış olup, 5326 s.

104

765 s. TCK'nın 536'ncı maddesi ;

“Her kim, belediyeler, köy ihtiyar kurulları veya yasalarla yetkili kılınmış diğer makamlarca önceden ayrılmış ya da oturlan yerler dışında, o yerin en büyük mülkiye amirine yapılacak bir başvuru üzerine ayrılan yerlere, izin almaksızın veya verilen izne aykırı biçimde, basılı olan veya olmayan, elle yapılmış veya yazılmış her türlü resim, yazı ve işaretler veya bunları içeren kağıt, pano, pankart, bant ya da benzerlerini asar veya yapıştırırsa veya izne dayalı olsa bile bu yerleri boyar veya bu yerlere yazı yazar, resim ya da işaret yaparsa, eylem başka bir suç oluştursa bile ayrıca altı aydan bir yıla kadar hafif hapis ve bin liradan aşağı olmamak üzere hafif para cezasına çarptırılır.

Bu eylemler yukarıdaki fıkra dışında kalan yerlerde veya kamuya ayrılmış veya kamuya açık veya herkes tarafından görülebilecek yerlerde veya her türlü taşıt araçları veya kamu hizmetlerine ait iletişim araçları veya kamu hizmetine ayrılmış veya özel kişi ve kuruluşlara ait işaret veya levhalar üzerinde işlenirse, eylem başka bir suçu oluştursa bile ayrıca bir yıldan iki yıla kadar hafif hapis ve ikibin liradan az olmamak üzere hafif para cezasına çarptırılır.

(Değişik fıkra: 07/01/1981 - 2370/17 md.) Yukarıdaki fıkralarda gösterilen eylemler derneklerin veya benzeri kuruluşların veya kanun dışı vücuda getirilen veya kanuna aykırı faaliyetleri sebebiyle kapatılan dernek veya diğer kuruluşların mensupları tarafından veya onların iştirakiyle veya mensup olmasalar bile bu kuruluşların adına veya adları kullanılarak yapıldığı takdirde sözü edilen fıkralardaki cezalar iki katı olarak hükmedilir. Şu kadar ki hafif hapis cezası iki yılı aşamaz.

Yukarıdaki fıkralardaki eylemleri küçüklere veya ceza ehliyeti olmayan kişilere işletenlere yukarıdaki fıkralar uyarınca verilecek cezalar yarısı kadar artırılır.

Yukarıdaki fıkralardaki eylemler, siyasal veya ideolojik olmayan amaçlarla işlenir ve içeriği bakımından bir suçu oluşturmazsa yukarıdaki fıkralarda yazılı cezalar onda birine kadar indirilebilir.

(Mülga fıkra: 13/11/1996 - 4209/1 md.)

Bu maddede suç sayılan eylemlerin işlenmesinden dolayı sebebiyet verilen zararların tazminine ayrıca hükümlenir.

Görenek ve geleneklere göre asılacak kağıt, pano, pankart, bant ya da benzerleri bu madde hükümleri dışındadır.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun hükümleri saklıdır.”

765 s. TCK'nın 537'nci maddesi ;

“Her kim kamu hizmeti gören daire veya kurumlar veya her türlü eğitim ve öğretim kuruluşlarının yetkilileri tarafından duvarlara yapıştırılmış veya özel yerlerine konulmuş basılı olan veya olmayan her türlü belge, resim, el yazısı kağıt veya levhaları

Kabahatler Kanunu'nun 42'nci maddesinde düzenlenmiştir. Kabahatlerden dolayı mahkûmiyet yeni ceza sisteminde bulunmadığından işbu hükmün geçerliliğinin bulunmadığı kanaatindeyiz¹⁰⁵. Zira aksi kabul, idare tarafından verilen bir idari yaptırım kararı ile seçilme yeterliliğinden mahrum

buldukları yerlerden çıkarır ya da yırtar veya tahrip eder veya bunları her ne biçimde olursa olsun okunamayacak veya içeriklerinin başka biçimde anlaşılmasına sebebiyet verecek şekillere veya işe yaramayacak hale sokarsa eylem başka bir suç oluşturursa bile ayrıca üç aydan altı aya kadar hafif hapse ve bin liradan az olmamak üzere hafif para cezasına mahkum edilir.

Kamu hizmetine tahsis edilmiş binaların veya mabetlerin veya anıt, büst ve heykellerin veya 1710 sayılı Eski Eserler Kanununda sayılı eski eser niteliğindeki taşınır veya taşınmazların, her türlü eğitim ve öğretim kurumlarının veya öğrencilerin toplu halde oturdukları yurt ve benzeri yerlerin veya bunların eklentilerinin herhangi bir yerine basılı olan veya olmayan, elle yapılmış veya yazılmış her türlü yazı, resim ve işaretleri veya bunları içeren kağıt, pano, pankart, bant ya da benzerlerini yetkili memur ve mercilerin önceden verilmiş yazılı müsaadesi olmaksızın asanlar veya koyanlar yahut bunlardan suç konusu teşkil edenlerin asılmasına veya konulmasına müsaade edenler, eylem başka bir suç oluşturursa bile ayrıca bir yıldan iki yıla kadar hafif hapis ve beşbin liradan az olmamak üzere hafif para cezasına mahkum edilir.

İkinci fıkra kapsamındakilerin herhangi bir yerini her ne suretle olursa olsun boyayanlar veya bunlara yazı veya resim ya da işaret yapanlar, yapıştıranlar hakkında da eylem başka bir suç oluşturursa bile ikinci fıkroda yazılı cezalar uygulanır.

Yukarıdaki fıkralarda gösterilen eylemler derneklerin veya benzeri kuruluşların veya kanun dışı vüde getirilen veya kanuna aykırı faaliyetleri sebebiyle kapatılan dernek veya diğer kuruluşların mensupları tarafından veya onların iştirakiyle veya mensup olmasalar bile bu kuruluşların adına veya adları kullanılarak yapıldığı takdirde sözü edilen fıkralardaki cezalar iki katı olarak hükmedilir. Şu kadar ki hafif hapis cezası iki yılı aşamaz.

Yukarıdaki fıkralardaki eylemleri küçüklere veya ceza ehliyeti olmayan kişilere işletenlere yukarıdaki fıkralar uyarınca verilecek cezalar yarı oranında artırılarak hükmolunur.

(Mülga fıkra: 13/11/1996 - 4209/1 md.)

Bu maddede suç sayılan eylemlerin işlenmesinden dolayı sebebiyet verilen zararların tazminine resen hükmolunur.

Yukarıdaki fıkralardaki eylemler, siyasal veya ideolojik olmayan amaçlarla işlenir ve içeriği bakımından bir suç oluşturmazsa yukarıdaki fıkralarda yazılı cezalar üç aya kadar indirilebilir.

İkinci ve üçüncü fıkralarda gösterilen fiillerin eserlerini derhal ortadan kaldırmayan ve bunların yok edilmesi için gerekli işlemlere girişmeyen yetkililer hakkında bu Kanunun 230 uncu maddesinde yazılı cezalar uygulanır.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun hükümleri saklıdır." **Şeklinde**.

¹⁰⁵ **Gül-Yavuz**; a.g.e., s.78-79

kalınacağı anlamı gelecek olup bunun da adil yargılanma hakkına uyarlık göstermeyeceği şüphesizdir.

Tüm bu açıklamalar ışığında; 2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'nci maddesinin f bendinin 1, 2 ve 3 numaralı alt bentlerinde yer alan suçlardan dolayı mahkûm olunması halinde, anılan mahkûmiyetler ve cezaları affa uğramış olsalar dahi milletvekili seçilmeye engel nitelik arz etmektedirler.

Yargıtay hak yoksunlukları açısından gerek Anayasanın 76'ncı maddesinde, gerekse bazı özel yasalarda yer alan “*affa uğramış olsa bile*” ibaresiyle sürekli hak yoksunlukları açısından genel affın kapsamına istisna getirilen hallerde, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluyla bu hak yoksunluklarının ortadan kaldırılabileceğini kabul etmektedir¹⁰⁶.

Yeni ceza sistemi ve öngörülen hak yoksunlukları ışığında, 2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11'nci maddesinin f bendinin 1, 2 ve 3 numaralı alt bentlerinde yer alan suçlardan dolayı mahkûm olunması bir kimsenin hayatı boyunca seçilme hakkından mahrum kalacağı anlamına gelmemektedir. Gerek Yüksek Seçim Kurulu'nun 25.05.1985 tarih ve 313/203 sayılı kararı gerekse 21.04.2011 tarihli basın açıklamasında yer alan;

¹⁰⁶ **İçel, Kayıhan;** “Anayasa Hükümleri ve Yüksek Mahkemelerin Kararları Çerçevesinde Af, Şartla Salıverme ve Ertelemeye İlişkin Yasal Düzenlemelerin Yasaklanmış Haklar Üzerindeki Etkileri”, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 18, Yıl 2001, s. 215, “...Yerel mahkemece, ‘hükümlü Hüseyin’in ceza mahkûmiyetinden doğan müebbet memnuiyet ve müebbet ehliyetsizlikleri ‘1803 sayılı Af Yasasının 7/ B madde ve fıkrası gereğince kalktığı ve talep edene iadesi gereken bir hak kalmamış olduğu’ gerekçesiyle memnu haklarının iadesi talebinin reddine karar verilmişse de; ayrıntıları Ceza Genel Kurulu'nun 23.11.1987 gün ve 9-415/567 sayılı kararında açıklandığı gibi, ‘memnu hakların iadesi’ ve ‘Genel Af’ birbirinden farklı müesseseler olup, Anayasamızın 76. maddesindeki ve özel yasalardaki ‘Affa uğramış olsalar bile’ cümlesiyle başlayan suçlar arasında sayıldığı için ‘süresiz hak mahrumiyeti ve süresiz ehliyetsizlikler’ getiren hükümlerin sanık aleyhine etkisinin memnu hakların iadesi yoluyla ortadan kaldırılabileceği, esasen hiçbir ehliyetsizlik gerektirmeyen mahkûmiyetlerden dolayı da memnu hakların iadesinin istenebileceği göz önünde tutularak 1803 sayılı Yasadan yararlanılan ve TCK. nun 122. maddesindeki süreleri geçirdikten sonra talepte bulunan iyi halli hükümlü Hüseyin’in memnu haklarının iade edildiğinin bir kararla tespit edilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi...” (Yargıtay 1.C.D., T.25.11.1992, E.1992/2532, K.1992/2604), Arslan; a.g.e., s. 25

“..Bu açıklamalardan sonra konuyu bir örnekle izah etmek gerekirse, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde bir kişinin Anayasa'nın 76/2. maddesinde sayılan yüz kızartıcı suçlardan olan hırsızlık suçunu işlediğini, hakkında verilen hapis cezasının para cezasına çevrildiğini varsayalım. Bu durumda, Türk Ceza Kanunu'nun 53. maddesindeki hak yoksunluğu hapis cezasının sonucu olarak uygulandığından, bu kişi 53. madde çerçevesinde bir hak yoksunluğuna maruz kalmayacaktır. Ancak Anayasa'nın 76/2 ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11/f maddesi bu tür suçlardan verilen cezaların türüne ve miktarına bakılmaksızın affa uğramış olsa dahi ömür boyu seçilme hakkından yoksunluk getirmektedir. İşte 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 53. maddesi ile ilgisi bulunmayan ve seçim mevzuatından kaynaklanan bu yoksunluğun giderilmesi için yasaklanmış hakların geri verilmesi kurumuna yeniden ihtiyaç duyulmuş ve ayrıca yine benzer biçimde, belirli mahkûmiyetlerden dolayı bazı mesleklerin icrası ve hakların kullanılmasının imkânsız hale geldiği anlaşılınca, 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'na 13/A maddesi eklenmek suretiyle söz konusu kurum yeniden düzenlenmiştir. Sözü edilen maddenin ihdas amacı ise gerekçesinde; “5352 sayılı Adli Sicil Kanununun Geçici 2 nci maddesinde, diğer kanunlardaki kasıtlı bir suçtan dolayı belirli süreyle hapis cezasına veya belli suçlardan dolayı bir cezaya mahkum olan kişilerin, belli hakları kullanmaktan süresiz olarak yoksun bırakılmasına ilişkin hükümleri saklı tutulmuştur. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki çeşitli kanunlardaki süresiz hak yoksunluğu doğuran bu hükümlere rağmen, yasaklanmış hakların geri verilmesi yolunun kapalı tutulması, uygulamada ciddi sorunlara yol açacaktır. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki çeşitli kanunlardaki kasıtlı bir suçtan dolayı belirli süreyle hapis cezasına veya belli suçlardan dolayı bir cezaya mahkûm olan kişilerin süresiz olarak kullanmaktan yasaklandıkları hakları tekrar kullanabilmelerine imkân tanıyan bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.”

şeklinde açıklanmıştır. İşte bu nedendir ki, 5352 sayılı Adli Sicil Yasasının Geçici 2. maddesinde, Anayasa'nın 76. maddesinde veya bazı özel yasalarda sayılan ve "affa uğramış olsa dahi" bazı görevleri üstlenmeyi veya bazı hakları kullanmayı engelleyen suç ve mahkûmiyetlerin adli sicil arşivinden silinemeyecekleri kabul edilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa ilişkin mahkûmiyetler yönünden ortaya çıkan duraksamaların giderilmesi açısından, 1 inci fıkradaki "5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki kanunların belli bir suçtan dolayı veya belli bir cezaya mahkûmiyete bağladığı hak yoksunlukları" ifadesi ile kast edilenin ne olduğu hususuna gelince: Kurulumuza intikal eden bazı taleplerde; anılan düzenleme ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki yasalarda düzenlenen suçlardan verilen cezalardan doğan hak yoksunluklarının düzeltilmesinin murad edildiği dile getirilmiş ise de, bu düşüncede isabet bulunmamaktadır. Esasen madde metninden ve gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, mahkûmiyet hangi yasadaki kaynaklanmış olursa olsun, (765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu veya herhangi bir özel yasa) şayet bu mahkûmiyet 5237 sayılı Yasa dışındaki herhangi bir yasa hükmü gereğince (örneğin; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48., 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununun 8/h, 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 5/a, 1512 sayılı Noterlik Kanununun 7., 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun 2/b, 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 3/2-a-2., 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun 10/d, 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkında Kanunun 7/son ve Anayasa'nın 76/2 md.gibi) hükümlü yönünden süresiz hak yoksunluğu doğuruyorsa, bu yoksunluğun giderilmesi için, süre ve diğer koşullar gerçekleştiğinde yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna gidilmesi mümkündür. Bütün bu açıklamalardan sonra bir kez daha vurgulanması gereken husus şudur: Anayasa'nın 76/2 maddesinde belirtilen nitelikte bir ceza mahkûmiyeti nedeniyle milletvekili seçilme hakkını yitirmiş bulunan kişiler, bu haklarına ancak ve sadece, 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A maddesi

uyarınca, talepleri üzerine mahkemece verilecek «yasaklanmış hakların geri verilmesi» kararı ile kavuşabileceklerdir.”

şeklindeki ifade nazara alındığında, yasaklanmış hakların geri verilmesi kurumu ile sorunun çözülebileceği kanaatindeyiz.

Mukayeseli hukukta, kamu hizmetlerinden yasaklılık, belli miktarda ve suçlardan cezaya mahkûmiyetin seçilme şartları arasındaki düzenleniş biçimine bakıldığında;

İngiltere’de¹⁰⁷ üzerinden iflas kararı kalkmamış müflislerin, 1 yılı aşkın cezaya mahkum olanların, Almanya’da¹⁰⁸ mahkeme kararı ile kamusal ve siyasal haklardan yararlanma hakkı elinden alınanların, Kıbrıs Rum Devleti’nde¹⁰⁹ ahlâki suçlardan ve seçim suçlarından mahkum olanların, İran’da¹¹⁰ İslam Devrimi öncesindeki rejimi savunmada lider rol üstlenenlerin, geniş arazi sahiplerinin, yasadışı gruplara üye olanların, devlete karşı mütecaviz eylemlerden mahkum olanların, uyuşturucu bağımlılarının, Hindistan’da¹¹¹ üzerinden iflas kararı kalkmamış müflislerin, Kanada’da¹¹² seçimde hile yapan, seçimle bağlantılı yolsuzluk ya da birtakım yasal olmayan faaliyetlerde bulunan ve bir önceki seçimde seçim finansmanı raporu düzenlemede hata yapanların temsilci olarak seçilebilmeleri mümkün değildir.

H. Seçilme Yeterliliğine Sahip Olup da İstifa Etmedikçe Aday Olamayanlar

Seçim hukukunda, diğer olumsuz koşulları taşımamalarına rağmen kamuda görev ifa eden bazı kamu görevlilerinin belli şartları sağlamadıkça seçime katılamayacakları kabul edilmiştir. Bunun altında

¹⁰⁷ http://ipu.org/parline-e/reports/2335_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹⁰⁸ http://ipu.org/parline-e/reports/2121_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹⁰⁹ http://ipu.org/parline-e/reports/2081_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹¹⁰ http://ipu.org/parline-e/reports/2149_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹¹¹ http://ipu.org/parline-e/reports/2145_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹¹² http://ipu.org/parline-e/reports/2055_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

yatan temel düşünce de, bu kişilerin sahip oldukları nüfuzu seçmenler üzerinde kullanarak oy alabilme ihtimalidir¹¹³.

Anayasanın 76'ncı maddesine göre, hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

2839 s. Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 18'inci maddesinde;

“Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyeleri, kamu kurumu ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, aday olmak isteyen belediye başkanları ve subaylar ile astsubaylar, aday olmak isteyen siyasi partilerin il ve ilçe yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar, kamu bankaları ile üst birliklerin ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alanlar genel ve ara seçimlerin başlangıcından bir ay önce seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde yenileme kararının ilanından başlayarak yedi gün içinde görevlerinden ayrılma isteğinde bulunmadıkça adaylıklarını koyamazlar ve aday gösterilemezler.” denilmek suretiyle,

19'uncu maddede de;

“18 inci madde kapsamına girenlerin ayrılma istekleri en yakın amire verilecek bir dilekçeyle yapılır. Dilekçedeki imzanın sahibine ait olduğu, amir tarafından onanır ve doğruca bağlı bulunduğu bakanlığa veya kuruma derhal gönderilir. Dilekçe sahibine, dilekçenin alındığına

¹¹³ Araslı; a.g.e., s. 49, Kaya, Cemil; “Kamu Görevlilerinin Seçimlere Katılmak Üzere Görevden Çekilmesi ve Göreve Dönmesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1, Y. 2005, s. 274

dair bir belge ve mertebeler silsilesiyle amirlere de bilgi verilir. Aynı esaslar dairesinde telgrafla da müracaat yapılabilir.

Dilekçenin bakanlığa veya kuruma geldiği tarihten itibaren, en geç on gün içinde ayrılma isteğinin kabul edildiği dilekçe sahibine ve amirlerine tebliğ olunur.

Subay ve astsubayların savaş ve seferberlik hallerindeki ayrılma istekleri hariç olmak üzere, ayrılma hakkını kazanmış olanların, ayrılma istekleri reddedilemez. 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 2 nci maddesinin yedinci fıkrası hükmü saklıdır. Ayrılma istekleri kabul edilen subay ve astsubaylardan milletvekili seçilmemiş olanlar sonradan bu isteklerinden vazgeçemezler ve silahlı kuvvetlerine dönemezler.

Ayrılma hakkını kazanmamış olduklarından dolayı, ayrılma istekleri reddedilenler, aday listesine giremezler ve adaylıklarını koyamazlar.

Ayrılma istekleri kabul edilenler, görev başında buldukları sürece propaganda mahiyetinde hiç bir harekette bulunamazlar. Subaylar ile astsubaylar ve görevleri gereği resmi elbise giyenler, resmi elbiseyle propaganda yapamaz ve bu mahiyette herhangi bir harekette bulunamazlar.”

Denilmek suretiyle Anayasa hükmü tekrarlanmış ve uygulanacak usul anlatılmıştır.

Anayasanın 76. maddesinde, kamu görevlilerinin görevlerinden çekilmedikçe aday olamayacakları; Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 18'inci maddesinde ise, kamu görevlilerinin görevlerinden ayrılma isteğinde bulunmadıkça aday olamayacakları ifade edilmiştir. Anayasa'da açıkça “çekilme” ibaresi geçtiğine göre, maddede sayılan kamu görevlilerinin milletvekili seçimlerine katılmak için görevlerinden “çekilmeleri” yani “istifa etmeleri” gerekmektedir. Ayrıca kamu personel hukukunda “ayrılma” diye bir hukuki müessese de bulunmamaktadır. Bu durumun çekilmeyi gerektirdiğinin bir diğer kanıtı da milletvekili görevi bittikten sonra göreve dönmenin, çekilenlerin yeniden atanmalarını düzenleyen hükümlere göre yapılacağıdır. O halde, milletvekili

seçimlerine katılan ve maddede sayılan kamu görevlileri seçimin başlangıcından 1 ay önce görevlerinden çekilmeli yani istifa etmelidir¹¹⁴.

Seçim münasebetiyle görevlerinden ayrılan bir kısım kamu görevlilerinin ne şekilde görevlerine geri dönecekleri 298 s. Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un Ek.7'nci maddesinde düzenlenmiştir¹¹⁵.

İngiltere'de¹¹⁶ silahlı kuvvetler mensupları, polisler, kamu görevlileri, adli sorumluluğu olanlar, din adamları, İspanya'da¹¹⁷ silahlı kuvvetler mensupları, İtalya'da¹¹⁸ Anayasa Mahkemesi yargıçlarını içerecek şekilde kamu görevlileri, salt devlet veyahut devlet ortaklığı bulunan şirketlerin idarecileri, Yunanistan'da¹¹⁹ silahlı kuvvetler mensupları, sermayenin yüzde elliden fazlası hükümetin denetiminde olan kamu kuruluşu idarecileri, belirli kamu görevlileri, Mısır'da¹²⁰ kamu görevlileri, yabancı şirketlerde çalışanlar, başka bir meclis üyesi olanlar, belediye başkanları, Azerbaycan'da¹²¹ profesyonel askerler, yargıçlar, hükümet görevlileri, din görevlileri, Ermenistan'da¹²² hükümet ve yargı mensupları, silahlı kuvvet mensupları, savcılık görevi icra edenler, ulusal güvenlik, vergi ve gümrüklerde görev alanlar, İsrail'de¹²³ devlet başkanı, hahambaşı, sivil ve dinsel mahkeme yargıçları, devlet denetçileri, maaşlı din görevlileri, bütün askerler, icra ettikleri görevler bakımından seçilme ve milletvekili vazifesi ile bağdaşmaz nitelikte kabul edilmiştir.

¹¹⁴ Kaya; a.g.e., s. 277,

¹¹⁵ Ek 7'nci madde "Yüksek mahkeme üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar ile Subay ve Astsubaylar hariç olmak üzere; milletvekili ve mahalli idareler genel ve ara seçimlerinde aday ve aday adayı olan Devlet memurları ve diğer kamu görevlileri, adaylığı veya seçimi kaybetmeleri halinde, Yüksek Seçim Kurulunca seçim sonuçlarının ilanını takip eden bir ay içinde müracaat etmeleri kaydıyla eski görevlerine veya kazanılmış hak aylık derecelerindeki başka bir göreve dönebilirler." şeklindedir.

¹¹⁶ http://ipu.org/parline-e/reports/2335_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹¹⁷ http://ipu.org/parline-e/reports/2293_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹¹⁸ http://ipu.org/parline-e/reports/2157_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹¹⁹ http://ipu.org/parline-e/reports/2125_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹²⁰ http://ipu.org/parline-e/reports/2097_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹²¹ http://ipu.org/parline-e/reports/2019_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹²² http://ipu.org/parline-e/reports/2013_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

¹²³ http://ipu.org/parline-e/reports/2155_B.htm, Son Erişim Tarihi: 15.04.2013

İ. Siyasi Yasaklı Olanlar

Seçilme yeterlilikleri arasında doğrudan sayılmamış olsa da, seçilme konusunda kısıtlama getiren diğer bir düzenleme ise 1982 Anayasası'nın 69/10'uncu maddesinde yer alan “*Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.*” şeklindeki düzenlemedir.

Bu düzenlemeye paralel olarak 2820 s. Siyasi Partiler Kanunu'nun 95'inci maddesi de “*Kapatılan siyasi parti bir başka ad altında kurulamaz. Bir siyasi partinin kapatılmasına söz veya eylemleriyle neden olan kurucuları dâhil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamazlar. Siyasi partiler bu kişileri hiçbir suretle seçimlerde aday gösteremezler.*” şeklindedir.

Buna göre siyasi bir partinin kapatılmasına sebebiyet verenlerin seçimlerde siyasi partiler adına mücadele etmeleri mümkün değildir¹²⁴.

¹²⁴ “...Anayasa Mahkemesi Anayasa'nın 69 § 6. maddesine dayalı olarak Faziletin “laiklik karşıtı faaliyetlerin odağı” haline geldiğine karar vermiş, bu bağlamda Anayasa Mahkemesi'nin Faziletin kapatılması yönünde aldığı kararda yer alan gerekçeler aralarında başvuranın da yer aldığı kimi başkan ve yöneticilerin fiillerine etki etmiştir. İkinci bir yaptırım olarak da başvuran da dahil beş siyasetçiye beş yıllığına siyasi kısıtlamalar getirmiştir. AİHM, başvuranın siyasi haklarına getirilen geçici kısıtlamaların netice itibarıyla Türk siyasi rejiminin laik yapısının korunmasını amaçladığını not etmektedir. Bu ilkenin Türkiye'deki demokrasi açısından önemi dikkate alındığında, AİHM sözkonusu önlemin mevcut düzenin sağlanması ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından meşru amaçları içerdiğine itibar etmektedir. AİHM, sözkonusu tedbirin orantılılığı hususunda başvuranın siyasi haklarından geçici olarak yoksun bırakılmasında demokratik düzeni zorlayıcı gerekçelerin mevcut olup olmadığını incelemeye alacaktır. Bu itibarla AİHM, Faziletin kapatılması sonucunda başvuranın siyasi haklarının sınırlandırılması doğrultusunda siyasi bir partinin feshine ilişkin anayasal gerekçelerin de dikkate alınması gerektiği kanısındadır (Selim Sadak vd. kararı ile karşılaştırınız). Olayların meydana geldiği dönemde yürürlükteki haliyle 69 § 9. Maddenin kapsamı oldukça geniştir. Parti üyelerinin tüm görüş ve fiilleri fesih kararına zemin hazırlayan Anayasa'ya aykırı eylemlerin odağı haline geldiği görüşünü destekler mahiyettedir. Sözü edilen faaliyetlerin derecelendirilmesinde bir ayrıma gidilmemiştir.

Ancak bağımsız olarak aday olmaları hususunda herhangi bir engel bulunmamaktadır¹²⁵.

Yüksek Seçim Kurulu Karar 19.09.2002 ve 2002/610 K. sayılı kararında;

“2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu”nun 95. maddesinde anılan kişilerin on yıl süre ile başka bir siyasi partiye alınamayacakları ve milletvekili için aday olamayacakları belirtilmiş iken anılan maddede 12.08.1999 günlü, 4445 sayılı Kanununun 14. maddesi ile yapılan değişiklikle sözü edilen hüküm madde metninden çıkarılmak suretiyle madde yeniden düzenlenmiş, bir siyasi partinin kapatılmasına söz ve eylemleriyle neden olan kurucu ve üyelerin Anayasa Mahkemesinin kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazete”de gerekçeli olarak yayınlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamayacakları ve siyasi partilerin bu kişileri hiçbir suretle seçimlerde aday gösteremeyecekleri öngörülmüştür. Böylece yapılan düzenleme ile Yasa koyucunun söz konusu kişiler için getirdiği yasaklamanın sadece bir siyasi parti içerisinde siyasi faaliyette bulunmamayı kapsayıp, bağımsız milletvekili adaylığı konusunda bir engelleme içermediği anlaşılmış olup, Fazilet Partisi”nin kapatılmasına neden olduğu gerekçesiyle Bekir SOBACI”nın bağımsız milletvekili adayı olamayacağı yolundaki

Bu bağlamda, bazı parti üyelerinin ve özellikle parti genel başkanı ve yardımcısının başvuranın maruz kaldığı şekliyle bir yaptırıma uğramadıklarını belirtmek gerekir. AİHM'nin daha önce de ifade ettiği üzere siyasi hakların kısıtlanması ağır bir yaptırımdır. Yukarıda bahse konu saptamalar ışığında AİHM, Anayasa Mahkemesi tarafından başvuran hakkında verilen kararın öngörülen meşru amaçlar doğrultusunda orantılı olarak nitelendirilemeyeceği neticesine varmaktadır. Bu durumda, söz konusu müdahale başvuranın seçilme hakkını özü itibarıyla ihlalini oluşturmaktadır. Ek 1 no'lu Protokol'ün 3. maddesi ihlal edilmiştir....” (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin **İlçak/Türkiye Kararından**)

<http://www.edb.adalet.gov.tr/Ymb/pdf/369.pdf>, Son Erişim Tarihi; 09/04/2013

¹²⁵ **Abdulahkimoğulları, Erdal**; “Tek Başına Seçim Kazanmak: Türk Siyasal Hayatında Bağımsız Milletvekili Adaylığı”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 1-2, Y. 2008, s. 297

itirazın reddine dair Tokat İl Seçim Kurulu'nun 17.09.2002 gün ve 2002/4 sayılı kararı usul ve hukuka uygun bulunmuştur."¹²⁶

Demek suretiyle siyasi yasaklı olmanın, bağımsız adaylığa bir engel teşkil etmediğini belirtmiştir.

IV. SONUÇ

Milletvekili seçilme yeterliliği ile ilgili iç hukuk mevzuatı ve uygulaması nazara alındığında bazı sorunlar bulunmaktadır. Öncelikle seçilme yaşının 25 olduğu bir düzenlemede, askerlik hizmetini yapmış bulunmanın seçilebilme şartları arasında yer alması anılan yaş sınırını uygulamada anlamsız kılmaktadır. Zira yüksek öğrenim almak isteyen bir kişinin bu eğitimini ikmal edip akabinde askerlik vazifesini yapması ve milletvekili seçilmesi oldukça zor bir süreçtir. Bir kısım suçları "affa uğramış olsalar bile" seçilme engeli olarak adeta ömür boyu bir yasaklılık olarak görmek gerek insan haklarına aykırı olup gerekse yeni ceza sistemimizin benimsediği sistem ile uygun düşmemektedir. Zira bu durum yeni ceza sistemine pek de uygun olmayan "yasaklanmış hakların geri verilmesi" kurumunu uygulamaya ve dahi mevzuat içinde düzenlemeye mecbur bırakmıştır. 2839 s. Kanun'un 11/1.f-4'üncü maddesinde yer alan kabahat nev'inden eylemler mevzuattan çıkarılarak tereddütler giderilmeli ve mevzuatın güncelliği sağlanmalıdır. Siyasi partilerin kapatılmasındaki kolaylık bir yana, anılan partilerin kapatılmasına sebebiyet veren kişilerin siyasi bakımdan yasaklanma süreleri de sorunlu bir diğer alandır. Bu yasakları bağımsız adaylıklar ile dolanma çabasına gerek bırakmayan yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bahsedilen sorunlar ve sair eksiklerin ikmali açısından yeni Anayasa çalışması büyük bir fırsat olup, mukayeseli hukuktan azami derece istifade edilmesi elzemdir.

¹²⁶ Ünlü-ERBİL; a.g.e., s. 594

KISALTMALAR

- a.g.e.** :adı geçen eser
akt. :aktaran
bkz. : bakınız
C. : cilt
C.D. :Ceza Dairesi
E. : esas
f. : fıkra
H.D. :Hukuk Dairesi
K. : karar
md. : madde
S. : sayı
s. : sayfa
TMK. :Türk Medeni Kanunu

KAYNAKÇA

- Abdulahakimoğulları, Erdal;** “Tek Başına Seçim Kazanmak: Türk Siyasal Hayatında Bağımsız Milletvekili Adaylığı”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 1-2, Y. 2008, ,
- Akad, Mehmet-Dinçkol, Abdullah;** 1982 Anayasası Madde Gereçekleri ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, Alkim Yayınevi, İstanbul, 1998,
- Akbaba, Zeynep Burcu;** Milletvekili Seçilme Yeterliliği(Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010,
- Akbulut, İlhan;** “Türk Hukukunda Af”, Yargıtay Dergisi, C. 21, S. 4, Y.1995,
- Akıntürk, Turgut;** Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, C. 2, 11. Bası, Beta Yayınları, Ankara, 2008,
- Araslı, Oya;** Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı, Üniversitesi Yayınları No. 311, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972,

- Arslan, Çetin;** “Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.56, S. 4, Y. 2007,
- Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, Ahmet Caner;** 5237 Sayılı Yeni TCK’ya Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Genel Hükümler I, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006,
- Bakıcı, Sedat;** 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri-Açıklamalar- Yargı Kararları-Örnekler-Tablolar, Adalet Yayınları, Ankara, 2007
- Bilir, Faruk;** Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Nobel Yayınları, Ankara, 2001,
- Ekici, Saim;** 1982 Anayasasında Seçme ve Seçilme Hakları(Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009,
- Göğer, Erdoğan;** “Çifte Vatandaşlık”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 44, S. 1-4, Y. 1995,
- Gözler, Kemal;** “Vatandaşlık ve Milletvekilliği”, Liberal Düşünce, C.4, S.16, Y.1999(Vatandaşlık ve Milletvekilliği..),
- Gözler, Kemal;** Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınları, Bursa, 2000(Türk Anayasa Hukuku..),
- Gül, Cengiz-Yavuz, Muhammed;**“Seçilmeye Engel Bir Suçtan Kesin Hüküm Giyme Nedeniyle Milletvekilliğinin Sona Ermesi”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, Y. 2009,
- İçel, Kayıhan;** “Anayasa Hükümleri ve Yüksek Mahkemelerin Kararları Çerçevesinde Af, Şartla Salıverme ve Ertelemeye İlişkin Yasal Düzenlemelerin Yasaklanmış Haklar Üzerindeki Etkileri”, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 18, Yıl 2001,

- Kaya, Cemil;** “Kamu Görevlilerinin Seçimlere Katılmak Üzere Görevden Çekilmesi ve Göreve Dönmesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1, Y. 2005,
- Malkoç, İsmail;** “Kanunlarımızda Yüz Kızartıcı Suç Kavramı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 4, Y.1989,
- Onar, Erdal;** “1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi”, Anayasa Yargısı, C.14, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1997,
- Onar, Erdal-Tiryakioğlu, Bilgin;** “1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatandaşlık İlişkisi(Merve Safa Kavakçı Olayı)”, Faruk Erem Armağanı, Türkiye Barolar Birliği Yayın No. 8, Ankara, 1999
- Özbudun, Ergun;** Türk Anayasa Hukuku, 8.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004,
- Özgenç, İzzet;** Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi-Genel Hükümler, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, 3.Bası, Ankara, 2006,
- Parlar, Ali-Hatipoğlu, Muzaffer;** 5237 Sayılı TCK'da Özel ve Genel Hükümler Açısından Ağır Ceza Davaları-Madde Açıklamaları-Yargıtay Ceza Genel Kurul ve Özel Daire Kararları, Adalet Yayınları, Ankara, 2007
- Şener, Esat;** Vesayet ve Velayet Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1996,
- Teziç, Erdoğan;** Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, 4. Bası, İstanbul, 1997,
- Ünlü, Ahmet Hamdi-ERBİL, Hasan;** Seçim Mevzuatı ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları, HD Yayıncılık, Ankara, 2007.

BİLGİSAYAR PROGRAMLARI ve İNTERNET SİTELERİ

Açıklamalı Kanun İçtihat Programı,

<http://www.ysk.gov.tr/ysk/IlkeKararlari/1999/Kararlar/1999-1585-karar.htm>,

<http://www.edb.adalet.gov.tr/Ymb/pdf/369.pdf>,

<http://ipu.org>,

<http://www.tdk.gov.tr>.